БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

СОВЕТ ЎЗБЕКИСТОНИ

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ, ЎЗБЕКИСТОН ССР ОЛИЙ СОВЕТИ ВА МИНИСТРЛАР СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

ГАЗЕТА 1918 ЙИЛ 21 ИЮНДАН ЧИҚА БОШЛАГАН • № 115 (19.786). • 1987 йил 20 май, чоршанба • Баҳоси 3 тийин.

М. С. ГОРБАЧЕВНИНГ «Унита» газетаси редакциясининг саволларига ЖАВОБЛАРИ

Бироз вақт муқаддам Италия Компартиясининг газетаси — «Унита» редакцияси М. С. Горбачевга мурожаат этиб, саволларга жавоб қайтаришни илтимос қилган эди.

18 май куни М. С. Горбачев Кремлда Италия Компартияси раҳбариятининг аъзоси, «Унита» газетасининг бош редактори ўртоқ Ж. Кьяромонтени, бош редактор ўринбосари ўртоқ Р. Фоани ва газетанинг Москвадаги мухбири ўртоқ Ж. Кьезани қабул қилиб, илгари юборилган саволларга жавобларни уларга топширди.

Дилкаш, дўстона суҳбат бўлди, унинг мазмуни қуйида келтирилади.

М. С. Горбачев. Ўртоқ Кьяромонте, Сизни, бошқа итальян ўртоқларни хурсандчилик билан табриклайман. Сизларнинг суҳбат учун юборган ёзма саволларингизни олдим ва уларга жавоб тайёрлаш учун кўп ишладим, сирасини айтсам, сизлар жуда кўп савол берибсизлар. Уларнинг ҳаммасига жавоб қайтардим. Аммо навбатдаги суҳбат учун баъзи гапларни қолдирдим. (Жонланиш).

Ж. Кьяромонте. Катта раҳмат. «Жавобсиз қолган» саволга келганда биз галдаги суҳбат учун ҳозироқ навбатга ёзилиб қўямиз. Биласизки, биз итальянлар жуда қизиқувчан кишилармиз, бунинг устига, ўртоқ Горбачев, Сиз Италияда жуда машҳур одамсиз. Ҳа, дарвоқе, Сиз илгари Италияда бўлганмисиз?

М. С. Горбачев. Ҳа, бўлганман, икки марта бўлганман. Дарров айта қолай, ҳаётсевар, серғайрат итальян халқи менга жуда ёқади.

Биринчи гал мен партиянгиз раҳбариятининг таклифига биноан КПСС партия ходимлари группаси билан Италияда дам олганман. Бу жуда мароқли сафар бўлган эди. Биз Сицилияда, Терразина шаҳарчаси яқинида бўлганмиз. Автобусга тушиб, бутун оролни айланиб чиққанмиз. Сицилиянинг «киндиги» деб аталган Эннани томоша қилганмиз, курорт шаҳри Таорминани бориб кўрганмиз. Сўнгра Италиянинг бошқа шаҳарларини кўрганмиз. «Унита» газетасининг Туриндаги фестивалида бўлганмиз. Флоренцияни, Флоренция яқинидаги чоғроқ Сан—Жиминьяно шаҳарчасини кўрганмиз. Чоғроқ шаҳарларда, ишчи посёлкаларида Италия ишчилари билан учрашувлар ҳаммадан кўра кўпроқ эсимда қолган.

Ж. Кьяромонте. Сизнинг Италияда машҳурлигингиздан далолат берувчи бир воқеани айтиб ўтмоқчиман. Ҳозирги пайтда мамлакатимизда сайлов кампанияси давом этмоқда, ҳамма партиялар ўз номзодлари рўйхатларини тақдим этганлар. Биз тақдим этган жуда катта рўйхатга кўпгина мустақил кишиларнинг, партиямиз аъзолари бўлмаган сўл фикрдаги зиёлилар вакиллари, эркак ва аёлларнинг номлари киритилган. Баъзи газеталар бизнинг бу ишимизни: коммунистлар шу тариқа илгари бошқа командаларда ўйнаган ўйинчиларни ҳар йили ўз командасига таклиф этувчи футбол клублари йўлидан бордилар, деб ёзишди. Ўртоқ Пайетта ўзи ўтказган митинглардан бири ҳақида менга гапириб берди, ўша митингда у, агар Италия[illegible]аги сайловда итальян клубл[illegible] ажнабий футболчилари[illegible]аклиф қиладиган қонун [illegible] қиладиган бўлса, биз [illegible]оқ Горбачевдан бизнинг [illegible]хатларимиз бўйича но[illegible]ўлишни илтимос қилг[illegible]ур эдик, деб айтган. [illegible]азил гап эканлиги табиий: Пайеттанинг гапини эшитган кишилар гулдурос қарсак чалиб юборишибди.

М. С. Горбачев. Иккинчи сафар мен Италияда, афсуски, ачинарли ҳодиса — Э. Берлингуэрнинг вафоти муносабати билан бўлган эдим. Ўшанда биз Италия Компартияси раҳбариятининг бир группа аъзолари билан жуда муҳим суҳбат ўтказган эдик. Эсимда, биз деярли тонг отгунча суҳбатлашдик, жуда кўп масалаларни кўтардик. Мен сизларнинг ўртоқларингизга: партияларнинг мустақиллиги ҳақида қанча мунозара қилиш мумкин; сиз, итальянлар мустақил эканлигингизни миллион марта айтдингиз; биз икки миллион марта, шу жумладан КПСС съездларида ҳам — биз ҳам мустақилмиз, сизлар ҳам мустақилсизлар, деб айтдик, дедим.

Аммо биз ҳозир кўпгина партиялар бирдамликка, кучларни жипслаштиришга интилаётганликларини сезиб турибмиз. Гап партиялар ўртасидаги сиёсий муносабатларни ривожлантириш ҳақида, сиёсий бирдамлик тўғрисида, халқларнинг олдига замон қўйган муаммоларга коммунистларнинг айнан бир мазмунда жавоб беришлари ҳақида бормоқда. Чунки биз, коммунистлар ишчиларнинг, меҳнаткашларнинг манфаатларини ифодалаймиз, шу сабабли биз сиёсатбозлик билан шуғулланмаслигимиз керак. Менинг назаримда фикрлашиб, ўзаро баҳамжиҳат ҳаракат қилиш тенденцияси соғлом тенденциядир.

Айтгандек, Улуғ Октябрь революциясининг 70 йиллиги байрамига биз партиялар ва турли ҳаракатлардан кўп делегациялар таклиф қиляпмиз. Ўша кунларда Москвада бутун дунёни қизиқтираётган энг муҳим масалалар хусусида коммунистларнинггина эмас, бошқа партияларнинг вакиллари иштирокида ҳам бафуржа гаплашиб олиш учун норасмий учрашув ўтказишни таклиф қилиш тўғрисида ўйлаяпмиз. Унда бирон бир ҳужжат бўлмайди, якунлар чиқарилмайди ва ҳоказо. Шу ҳақда ким билан гаплашган бўлсак, кўплари ижобий фикр билдиришди.

Ж. Кьяромонте. Бундай учрашув самарали ва фойдали бўлмоғи учун коммунистик партиялар билан чекланмаслик керак. Бизнинг фикримиз шундай. Учрашувда социалистлар, социал-демократлар, миллий озодлик ҳаракатларининг намояндалари қатнашишлари керак, бошқача қилиб айтганда, у ёпиқ тадбирга айланмай, балки ҳақиқатан ҳам кенг учрашув бўлсин. Мана шундагина у фойдали бўлиши мумкин.

М. С. Горбачев. Худди шундай.

Менга илгари берилган ёзма саволларга жавоблар тайёрлаб қўйдим. Масалаларни қўйишнинг итальянча услуби менга жуда ёқишини айтмоқчиман. Аввалига Сизлар ярим саҳифада менинг илгариги гапларимни эслатасизларда, сўнгра савол берасизлар. Бу — ёқимли услуб.

Ж. Кьяромонте. Ўртоқ Горбачев, Сизнинг нутқларингиздаги рўй-ростлик, ошкоралик бизни илҳомлантирди.

М. С. Горбачев. Эҳтимол, мен ҳамма саволларга ҳам жавоб қайтармагандирман, бироқ ҳар ҳолда кўпчилик ҳолларда тўла-тўкис жавоб қайтаришга ҳаракат қилдим. Бу сизларни қаноатлантиради, деб умид қиламан. Ҳамма саволларга жавоб қайтариб бўлмайди албатта, бундай қилишга ҳожат ҳам бўлмаса керак, акс ҳолда навбатдаги суҳбатга ҳеч ким қизиқмай қўяди (кулги).

Ж. Кьяромонте. Сизнинг суҳбатлашишга розилик берганингиз учун яна бир бор ва бугун бизни қабул этаётганингиз учун яна бир бор катта раҳмат. Мумкин бўлса, бир неча қисқа савол бермоқчимиз.

М. С. Горбачев. Бу саволларга мен ёзма жавобларимда жавоб қайтарган бўлсам эҳтимолдан ҳоли эмас. Аммо сизлар билан суҳбатлашишга тайёрман.

Ж. Кьяромонте. Ҳозир совет раҳбарлари илгари сураётган янгиланиш ва қайта қуриш ғоялари қўққисдан келиб чиққани йўқ, албатта. Ўз назарингизда, ўтмишни эслаганда, партия раҳбари лавозимидаги ишингизни эслаганда қайта қуриш зарурлиги тушунчаси Сизда қачон пишиб етилган эди?

М. С. Горбачев. Ҳақ гапни айтдингиз, ўртоқ Кьяромонте, бу, бир тунда беҳосдан мияга келган фикр эмас. Аммо, дафъатан бирор фикр мияга келиб қоладиган вазиятлар ҳам бўлади, албатта, лекин барибир ундан аввал узоқ вақт ўйланган бўлади.

Менинг ўзимгина эмас, партия раҳбариятидаги ўртоқларим ҳам социализмни ўз негизида, социалистик жамият тараққиётининг барча соҳаларида янгилаш концепциясининг юзага келиши ва таърифланишини аввало КПСС Марказий Комитетининг 1985 йил апрель Пленуми билан боғлиқ, деб биладилар. Албатта, ўзгартишлар ва янгиланиш зарурлиги партияда бир неча йил муқаддам сезилган эди. Бу зарурат тушунчаси КПСС ҳужжатлари ва қарорларида, шу жумладан унинг съездлари қарорларида ҳам ўз ифодасини топган эди.

Бироқ иллат шунда эдики, социализмни ривожлантириш билан боғлиқ бўлган кўпгина жуда муҳим сиёсий хулосалар ва қарорлар пировард натижада яхши ниятлигича қолаверди. Улар, амалий ишлар партиянинг амалий фаолияти билан мустаҳкамланмади. Ҳал этилмаган муаммолар йиғилаверди, жамият ўз ҳаётида буни ҳис қилди, мана шуларнинг ҳаммаси, пировард натижада партиянинг ўзида акс этди. Ҳолбуки, муаммоларни ҳал этиш, дардни даволаш керак эди. Агар дард организмга тарқалиб кетса, у фақат зўрайиши мумкин. Мамлакатимизда 70—80-йилларда вужудга келган аҳволни таърифлаш учун биз ҳатто «кризис арафасидаги ҳолат» деган иборани ишлатаётганимиз тасодиф эмас.

Баъзан, социализмни янгилаш йўли шахсан Горбачевнинг номи билан боғланган, деб айтишаётганига қўшила олмайман. Бундай дейиш ҳақиқатга зид бўлур эди. Янги йўлнинг шаклланиши совет жамиятида ва совет халқида ўзгартишлар зарурлиги кенг миқёсда тушуниб келинганлиги ва тушуниб турилганлигининг ифодасидир. Бошқача қилиб айтадиган бўлсак, агар Горбачев бўлмаганида бошқа бирон бир киши бўлар эди. Бизнинг жамиятимиз ўзгартишлар учун етилган эди, ниҳоят, ўзгартишлар зарурати ўзига йўл очди. Бу ўзгартишлар муайян кадрларни ўзгартиришни талаб қилди. Партия Марказий Комитетида ҳам, ҳукуматда ҳам шундай бўлди. Кейинги йилларда вазиятни жуда яхши ҳис этган, нима қилиш кераклиги хусусидаги ғояларни қиёмига етказган янги кишилар раҳбариятга келдилар. 1985 йил мартидан кейин партиянинг олий раҳбарлиги янгиланди, Марказий Комитетнинг апрель Пленумида эса, ҳаракат плани пухта ўйлаб чиқилди. Такрор айтаман, бу — беҳосдан туғилган ва ёришган бир ғоя бўлмади, балки жамиятимизда ўзгартишларнинг объектив заруратини тушуниш натижаси бўлди, шу асосда жамиятни янгилаш ва унинг тараққиётини жадаллаштириш йўли таърифлаб берилди.

Ж. Кьяромонте. Сиз Ставрополда ишлаб юрган пайтингизда шу муаммолар ҳақида ўйлаганмидингиз?

М. С. Горбачев. Ўша йилларда чекка жойларда ишлаган кўп ўртоқлар буни ўйлаган эдилар, дейиш мумкин. Биз жамиятда рўй бераётган реал жараёнларни кўрар, ортиқ бундай ишлаш керак эмаслигини ҳис қилар эдик. Дарвоқе, Марказий Комитетга, ҳукуматга келган янги ўртоқларнинг кўплари жойлардаги амалий ишларнинг катта мактабидан ўтганлар. Шу тариқа тажриба ҳамда қуйидаги ва юқоридаги воқеликни таҳлил этишнинг ўзига хос синтези мавжуд.

Ж. Кьяромонте. Сиз ёзма равишда тайёрлаган жавобларда КПССнинг янги йўлига қаршилик тўғрисидаги саволга жавоб борми?

М. С. Горбачев. Ҳа, мен бу саволга жавоб қайтардим. Дарвоқе, мен ўз нутқларимда бу мавзуга тўхталган эдим. Бизнинг мамлакатимизда янги йўлга сиёсий қаршилик йўқ. Аммо биз ҳаммамиз ўз замонамизнинг фарзандларимиз. Аввалги муҳит, иш услуби, методлари, муаммоларни таҳлил этишга, ҳал қилишга ёндашувлар — мана шуларнинг ҳаммаси бизга ҳам ўз таъсирини кўрсатган эди. Шу сабабли биз, ҳаммамиз, ишчидан тортиб, то Бош секретаргача ҳозир ўз ишимизни қайта қуришимиз керак. Бу — чиройли ибора эмас, масаланинг моҳияти мана шунда. Таъбир жоиз бўлса— ҳаётимизни демократлаштиришнинг моҳияти мана шунда.

Масалан, КПСС Марказий Комитетининг апрель Пленуми фикрлаш усулларида, ёндашувларда, баҳоларда катта янгилик қилди. Аммо, келинглар, ўша Пленумни яқинда бўлиб ўтган январь Пленуми билан қиёс қилайлик. Шунда биз нақадар илгарилаб кетганимизни кўрамиз. Партия—ўша-ўша-ку ахир. Бунинг маъноси шуки, биз қайта қуриш жараёнида ўзимиз ҳам ўзгариб боряпмиз.

Ж. Кьяромонте. Сиз Э. Берлингуэрни дафн этиш маросимида қатнашиш учун Италияга борганингизда журналистлардан бирининг саволига жавобан: Берлингуэрнинг баъзи ғоялари менинг фикрларимга, ўйларимга кўмаклашди, деб айтган эдингиз. Ҳақиқатан ҳам шундайми?

М. С. Горбачев. Иккала партиямиз ўртасидаги муносабатларда энг асосий хусусият ва энг муҳими ҳам шуки, ҳатто мунозара даврларида ҳам бу муносабатлар ҳамиша ўртоқлик руҳи билан, бир-бирига ҳурмат руҳи билан характерланиб келди. Бу хусусият эса ИКП раҳбарлари учун ҳам, КПСС раҳбарлари учун ҳам фойдали бўлди.

Ўз вақтида В. И. Ленин (мен унинг гапини айнан келтираётганим йўқ, балки маъносини айтяпман) партиядаги, ҳаракатдаги ўртоқларингнинг позициясинигина эмас, шу билан бирга биз ҳақимизда синфий душман нималар деб айтаётганини ҳам билиш муҳим, деган эди. Чунки синфий душман, биринчидан, ўз фикрларини бўрттириб ифодалайди ва, иккинчидан, бизнинг позицияларимиздаги заиф жиҳатларни яхшироқ кўради.

Модомики шундай экан, иккала партиямиз, иккала Марказий Комитетимиз ўртасидаги фикрлашувларнинг фойдали бўлиши ҳақида нега гапирмаслик керак? Фаол фикрлашиш, ўзаро ахборот айирбошлаш фикр юритиш учун яхши манба бўлади, бирон бир муаммога кенгроқ назар билан ёндашиш, халқаро муаммоларни таҳлил этиш, алоқаларни чуқурлаштириш ва кенгайтириш имконини беради. Мана шу ўзаро боғлиқлик замирида фикрларимиз ва хулосаларимиз тўғрироқ бўлиб чиқишининг зўр гарови яшириниб ётибди. Бизнинг итальян ўртоқлар билан муносабатларимизда ҳам шундай фикрлашувлар, шундай ўзаро боғлиқлик ғоят муҳимдир.

Ж. Кьяромонте. Ҳатто мунозара баҳсли характер тусини олганда ҳам.

М. С. Горбачев. Ҳа, ҳатто ўшанда ҳам. Чунки ўткир баҳслар даврида КПСС ҳам, ИКП ҳам ўз халқлари олдидаги, ишчилар ҳаракати олдидаги социализм иши учун масъулиятни зиммага олган ва англаган эдилар.

Р. Фоа. Кўпроқ шахсий тарздаги савол беришга рухсат этгайсиз. Ўртоқ Горбачев, Сиз бутун дунёда жуда машҳурсиз. Сизга қизиқиш катталиги равшан. Сиз бўш вақтингизни қандай ўтказишингиз, нималарни ўқишингиз, нималарга қизиқишингиз ҳақида бирон нарсани билиш «Унита» газетхонларига жуда қизиқарли бўлур эди.

М. С. Горбачев. Бизда булар ҳақида гапириш одат бўлмаса-да, ҳар ҳолда бу саволга ҳам жавоб қайтаришга ҳаракат қиламан.

Гап шундаки, Горбачевнинг машҳурлиги ҳақида гапирганларида гап, чамаси, конкрет киши ҳақида эмас, балки Совет раҳбарлари амалга ошираётган сиёсат ҳақида боради. Бу сиёсат Совет раҳбарлари ишлаб чиққан ва совет халқига, жамиятига таклиф этган сиёсатдир. Халқаро соҳада бу — бизнинг маълум ташқи сиёсий концепцияларимиз асосида Совет раҳбарлари ўтказаётган сиёсатдир. Совет сиёсати обрў-эътиборининг негизлари ҳам мана шунда бўлса керак. Агар биз ички сиёсатни ҳам, ташқи сиёсатни ҳам амалга оширишда изчил бўлсак, бу обрў-эътибор сақланиб қолаверади ва ортаверади. Акс ҳолда ҳеч қандай услуб, ҳеч қандай шахсий ёқимтойлик бизга қўл келмайди. Биз бу ҳолатларга сергак қараймиз, айни шу хусусият муҳимлигини англаймиз. Бу гап Совет раҳбарларигагина тааллуқли эмас. Қилинган ишларни бўрттирмаслик керак. Совет халқига ва социализм ишига ҳалол хизмат қилиш, ўзимиз танлаб олган йўлдан олға бориш керак.

Бош секретарнинг бўш вақти тўғрисидаги савол қизиқарли, албатта. Бу саволга жавоб қайтаришга уриниб кўраман.

Менинг турли соҳалардаги жуда кўп нарсаларни билишга «ўчлик» одатим илгаридан бор. Ҳатто мактабда қайси дарсларга алоҳида қизиққанимни, қайси фанлар кўпроқ ёққани, қайсилари унчалик ёқмаганини ҳам айта олмайман. Масалан, мен аввалига физика факультетига кирмоқчи бўлдим, аммо юридик факультетга ўқишга кирдим. Математикани жуда севардим, шунингдек тарихни ҳам, адабиётни ҳам севардим. Мактабда ўқиган шеърларимни ҳозир ҳам ёд биламан. Чамаси, қандайдир бирор соҳага асосий диққат-эътиборни қаратган кишилар ҳаётда кўпроқ натижага эришадилар, деган фикрга қўшилиш мумкин. Аммо менга кенг тафаккурли кишилар бари бир кўпроқ ёқади.

Бўш вақтга келганда, шуни айтиш керакки, ҳозир бизнинг бўш вақтимиз мутлақо йўқ, нафақат менинг, Совет раҳбарияти барча аъзоларининг ҳам бўш вақти йўқ.

Ҳозирги Совет раҳбариятининг вазифаси барча имкониятлардан фойдаланиб, қайта қуриш жараёнларини имкони борича кенг авж олдиришдан иборат. Бу вазифа бизни, аслида, ҳамма иш билан — экономика, идеология, маданият, бутун маънавий соҳа билан шуғулланишга мажбур қилмоқда. Одамлар билан мулоқотларимиз шу билан белгиланади, деярли бутун вақтимиз шу вазифага бағишланган. Эҳтимол, бундай турмуш тарзини унчалик нормал, деб бўлмас, аммо ҳеч нарса билан ҳисоблашмай бутун куч-ғайратни сарфлашга тўғри келадиган революцион даврларни эслатувчи замонамиз, вазиятимиз шуни тақозо этади.

Нималарга қизиқишим ҳақида гапирадиган бўлсам, балоғатга етган йилларимда экономика масалаларига кўпроқ қизиқдим, шу масалаларга оид китобларни ўқидим ва шу ҳақда ёздим. Бу соҳада унча-мунча тушунаман, дейишим мумкин. Аммо мени фалсафий масалалар айниқса, ҳозир, аввалгидан ҳам кўпроқ қизиқтирмоқда. Айни шу нарса совет жамияти тараққиётининг ҳозир биз яшаб турган босқичини, ҳозирги дунёнинг муаммоларини, унинг ўзаро боғлиқлигини назарий жиҳатдан идрок этишимда ҳозир менга ёрдам бермоқда. Бу эса қандайдир истаклар асосида эмас, балки жиддий таҳлил ва реалистик хулосалар асосида совет кишиларининг турмушини яхшилаш учун курашиш имконини бермоқда.

Мен фалсафа масалаларига доир кўп адабиётни ўқиганман, бу адабиётлар ўзимиздагина эмас, шу билан бирга Ғарбда ёзилган адабиётлар эди. Бизнинг Совет Иттифоқида «Тикланиш даври», ленинизм ижодий руҳининг тикланиш даври бошланди, деб айта оламан. Биз ленинча методни чуқур англаб олиш учун Ленин асарларини қайта-қайта ўқиб, уларни қайтадан идрок этяпмиз. Ана шу методни тушуниш бизга жиддий ишларимизда ёрдам беради. Бунда қуруқ цитата келтириш билан иш битмайди. Чунки, агар биз Лениннинг ижодий методини эгаллаб олмасак ҳозирги замонни таҳлил эта олмаймиз, тўғри қарорларни ишлаб чиқа олмаймиз.

Масалан, мен Лениннинг жаҳон хўжалигини тушуниб олиш учун 70 нафар Маркс керак, деган сўзларини тез-тез такрорлаб тураман. Лекин бу сўзлар бир неча ўн йиллар муқаддам айтилган эди. Ҳозир эса аҳвол мутлақо бошқача!

(Давоми иккинчи бетда).

ДЎСТЛИК ВА ТЎЛА ҲАМЖИҲАТЛИК ВАЗИЯТИДА

18 май куни Кремлда КПСС Марказий Комитети Бош секретари М. С. Горбачев билан ВКП Марказий Комитети Бош секретари Нгуен Ван Линь ўртасида музокаралар бошланди. Нгуен Ван Линь расмий дўстлик визити билан Совет Иттифоқига келган.

Музокараларда совет томонидан Н. И. Рижков, Е. К. Лигачев, Э. А. Шеварднадзе, Н. В. Тализин, В. М. Каменцев, бошқа расмий кишилар қатнашдилар.

Вьетнам томонидан — ВКП Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, ВКП Марказий Комитети секретари До Миой, ВКП Марказий Комитети Сиёсий бюросининг аъзоси, ВСР Министрлар Совети Раисининг ўринбосари, ташқи ишлар министри Нгуен Ко Тхать вьетнамлик бошқа ўртоқлар иштирок этдилар.

М. С. Горбачев ва Нгуен Ван Линь КПСС билан ВКП, Совет Иттифоқи билан Вьетнам ўртасидаги муносабатлар муттасил ривожланиб бораётганлигидан чуқур мамнуният изҳор қилдилар. Бу муносабатлар марксизм-ленинизм ва социалистик интернационализм принципларига асосланган бўлиб, дўстлик ва ҳамкорлик тўғрисидаги шартнома билан пухта мустаҳкамланган.

СССР ва ВСРда социалистик қурилишнинг бориши, КПСС XXVII съезди ва ВКП VI съездининг қарорлари, ҳар иккала партия Марказий Комитетлари шундан кейинги пленумларининг қарорлари қандай амалга оширилаётганлиги тўғрисида томонлар бир-бирига ахборот берди.

М. С .Горбачев қайта қуриш тўғрисида гапириб, бу иш тобора кенг авж олиб, тобора чуқурлашаётганлигини, турмушнинг барча соҳаларини, совет жамиятининг барча қатламларини қамраб олаётганлигини қайд этиб ўтди. Ошкоралик, принципиаллик ва ўз-ўзини танқид муҳити халқ хўжалик вазифаларини ҳал этишга, одамларнинг кайфиятига ижобий таъсир ўтказмоқда. Социал соҳада, чунончи халқ истеъмоли моллари ишлаб чиқаришни кўпайтириш, соғлиқни сақлаш, маориф системасини яхшилаш, уй-жой ва маданий қурилиш суръатларини кучайтириш каби катта-катта вазифаларни ҳал этиш мўлжалланган. Қайта қуриш, социал-иқтисодий тараққиётни жадаллаштириш ва демократлаштириш соҳасидаги вазифаларни рўёбга чиқариш партиянинг ғоят катта ташкилотчилик ишини тақозо этиши таъкидланди. Вазифаларни тўғри ўртага қўйишгина муҳим бўлиб қолмай, балки уларни амалга оширишга эришиш ҳам муҳимдир. Биз ҳамиша ҳам бунга эришавермаганимизни тўппа-тўғри эътироф этиш керак.

Нгуен Ван Линь ВКП ҳам янгиланиш, қайта қуриш йўлига ўтиб бораётганлигини айтди. Бу йўл мамлакатдаги ишларнинг реал аҳволини ҳаққоний таҳлил этиш асосида амалга оширилмоқда. Партия қарорлари мамлакатни ҳозирги қийинчиликлардан халос этиш, Вьетнамнинг Совет Иттифоқи билан, социалистик ҳамдўстликдаги бошқа мамлакатлар билан алоқаларини мустаҳкамлаш, Осиё—Тинч океани регионида, бутун дунёда тинчлик ишига ҳисса қўшиш имконини беради. Ана шу вазифаларни бажариш қанчалик мураккаб бўлишини тушунамиз, аммо муваффақият қозонишимизга ишончимиз комил, чунки партиянинг ролини халқ тўла-тўкис қўллаб-қувватламоқда.

М. С. Горбачев катта ва мураккаб социал-иқтисодий вазифаларни ҳал этишда Вьетнам коммунистларининг, қардош Вьетнам меҳнаткашларининг куч-ғайратларини совет раҳбарлари тушунаётганликлари ҳамда батамом қўллаб-қувватлаётганликларини айтди. Мамлакатларимиз турли тараққиёт даражаларида бўлиб, турли босқичлардан ўтаётганига қарамай, биз бир хилдаги вазифаларни ҳал этяпмиз — янгилаш, қайта қуриш ишларини амалга оширяпмиз. Бу ишларнинг моҳияти — социализмнинг имкониятларини, унинг потенциалини тўла-тўкис намоён этишдан, халқларга яхшироқ турмушни таъминлашдан иборатдир.

Жаҳон тараққиётининг энг муҳим проблемаларини кўриб чиқиш чоғида ҳар иккала партия ва мамлакат халқлар тинчлиги ва хавфсизлигини мустаҳкамлаш учун, ядро уруши хавфини инсоният ҳаётидан бартараф этиш, Ерда қуролланиш пойгасини тўхтатиш ва космос ҳарбийлаштирилишига йўл қўймаслик учун курашда бошқа социалистик давлатлар билан, барча тараққийпарвар ва тинчликсевар кучлар билан ҳамкорликни бундан буён ҳам мустаҳкамлашга азму қарор берганлиги таъкидланди.

Осиё—Тинч океани регионидаги вазиятни муҳокама қилишга катта эътибор берилди. М. С. Горбачев Владивостокда мана шу кенг регионда тинчлик ва хавфсизликни мустаҳкамлаш, яхши қўшничилик ва ҳамкорлик муносабатларини ривожлантириш Комплекс программаси олға сурилганлигини қайд этиб ўтди. Бу программа уруш ва тинчлик проблемаларини янгича фалсафий-сиёсий мушоҳада этишга, Осиё—Тинч океани регионидаги мавжуд реалликларни эътироф қилиш ва тушунишга асослангандир.

Нгуен Ван Линь КПССнинг ленинча тинчликсевар ташқи сиёсатига юксак баҳо берди ва социалистик Вьетнам тинчлик учун, ядро уруши хавфига қарши, жумладан, Осиёда ҳам кенг қамровли халқаро хавфсизлик системаси вужудга келтирилиши учун курашда СССР билан бундан буён ҳам яқиндан баҳамжиҳат ҳаракат қилишга тайёр эканлигини билдирди. М. С. Горбачевнинг Владивостокдаги нутқи Осиё—Тинч океани регионидаги сиёсий иқлим ҳозиргидек ижобий томон ўзгаришини яхши бошлаб берди.

Ҳинди-Хитойдаги уч мамлакат халқларининг қардошларча иттифоқини мустаҳкамлаш муҳим аҳамиятга эга эканлиги таъкидланди. Бу иттифоқ уларнинг революцион ғалабаларини ҳимоя қилишда муҳим омилдир.

Совет томони ВСРнинг ЛХДР ва КХР билан биргаликда куч-ғайрат сарфлаб кўрсатаётган ташаббусларини муттасил қўллаб-қувватлаётганлигини билдирди. Ана шу ташаббуслар Жануби-Шарқий Осиёда сиёсий иқлимни яхшилашга, АСЕАНдаги давлатлар билан амалий мулоқотни фаоллаштиришга қаратилгандир.

Кампучия проблемаси юзасидан ҳам фикрлашиб олинди. Бу проблема Кампучия халқининг манфаатларини кўзлаб ва регионда таркиб топган реалликларни ҳисобга олиб, миллий яраш сиёсати асосида ҳал этилиши мумкин ва лозимлиги таъкидлаб ўтилди.

КПСС ва ВКП раҳбарлари СССР ҳамда ВСРнинг Хитой Халқ Республикаси билан муносабатларни нормаллаштириш ва яхшилашга қаратилган изчил йўлини таъкидладилар.

Музокаралар дўстлик ва тўла ҳамжиҳатлик вазиятида ўтди. ВКП Марказий Комитети Бош секретари Нгуен Ван Линнинг СССРга расмий дўстона визити якунлари юзасидан Совет—Вьетнам қўшма баёноти қабул қилинади.

(ТАСС).

Хо Ши Минга бағишланди

Жамоатчиликнинг 18 май куни Москвада бўлиб ўтган кечаси Вьетнам ва халқаро коммунистик ҳаракатнинг таниқли арбоби Хо Ши Мин туғилган куннинг 97 йиллигига бағишланди.

Вьетнам халқи, дейишди сўзга чиққан кишилар, Хо Ши Мин бошчилигидаги Коммунистик партия раҳбарлигида Америка агрессиясига қарши озодлик курашини кенг авж олдириб, уни муваффақиятли ниҳоясига етказди. Хо Ши Мин Улуғ Октябрнинг Вьетнам революцияси ривожига ғоят катта таъсир ўтказганлигини, Вьетнамда социализм қурилиши учун СССР тажрибасининг аҳамиятини таъкидлаган эди. У халқларимиз ўртасида дўстлик ва ҳамкорликни ривожлантириш учун муттасил курашганлиги, партияни ягона мустақил ва равнақ топувчи Вьетнамни барпо этиш учун курашга даъват этиб келганлиги қайд этиб ўтилди.

(ТАСС).

РСФСР рассомларининг VI съезди очилди

[illegible]тараққийпарвар ижодий [illegible]етод — социалистик [illegible] методи ҳаёт ҳақи[illegible] содир бўлаётган ўз[illegible]рни теран акс эттиришга [illegible]измат қилади. Жа[illegible] қайта қуриш жараё[illegible]аол киришган Россия р[illegible]сомлари ана шу позицияларда турибдилар.

РСФСР рассомлари VI съездининг делегатлари ўз меҳнати натижаларини зўр талабчанлик билан муҳокама қилиб, ижодий ишни янада такомиллаштириш йўлларини белгиламоқдалар. Бу анжуман 19 май куни Москвада, Катта Кремль саройида очилди.

Делегатлар ва меҳмонлар М. С. Горбачев, В. И. Воротников, А. А. Громико, Е. К. Лигачев, Н. И. Рижков, М. С. Соломенцев, В. М. Чебриков, Э. А. Шеварднадзе, П. Н. Демичев, В. И. Долгих, Б. Н. Ельцин, Н. В. Тализин, А. Н. Яковлев, А. П. Бирюкова, А. И. Лукьянов, Г. П. Разумовский, И. В. Капитонов ўртоқларни қарсаклар билан кутиб олдилар.

Съездни тасвирий санъатнинг энг кекса устаси, СССР халқ рассоми Д. А. Шмаринов очди.

РСФСР Рассомлар союзи правлениесининг биринчи секретари В. М. Сидоров шу союзнинг ҳисобот докладини қилди.

Партия эълон қилган янгиланишнинг революцион ғоялари кенг халқ оммасининг онгига сингимоқда, бадиий ҳаётга ҳам кенг кўламда кириб келмоқда, ижодий жараённи ва Россия тасвирий санъати усталари бутун ишини ташкил этишни тубдан такомиллаштиришнинг ҳаётий муаммоларини ўртага қўймоқда. Ҳаётни бутун қирралари билан ҳаққоний акс эттирувчи талантли асарлар яратишга, халқимизга, аввало, ёшларга инсонпарварликка ёт бўлган ёлғон қадриятларни тиқиштиришга ҳаракат қилаётган империализмнинг ғоявий-маданий агрессиясига қатъият билан қарши туришга даъват этган КПСС Марказий Комитетининг 1987 йил январь Пленуми қарорлари ана шунга қаратилгандир.

Партия ва ҳукуматнинг тасвирий санъатни янада ривожлантириш ва меҳнаткашларни коммунистик руҳда тарбиялашда унинг ролини ошириш тўғрисидаги қарорида жиддий вазифалар белгилаб берилган.

Санъат равнақи учун жўн бўлмаган ҳисобот даврида бир қанча жиддий асарлар яратилди. Тасвирий санъатнинг халқ ҳаёти билан алоқаси мустаҳкамланди. Кўргазмалар географияси кенгайди. Кўргазма заллари қурилди, музейлар ва халқ галереялари очилди. Сўнгги беш йил мобайнида кўргазмаларни 25 миллион томошабин келиб кўрди.

Аммо, Россия санъатининг ҳозирги аҳволини таҳлил этган докладчи уни етарли даражада ташвишли, деб айтди. Бу — ҳам жамиятдаги, ҳам санъатнинг ўзидаги маълум салбий жараёнлар билан боғлиқдир. Нотиқ КПСС XXVII съездидан кейин мамлакатда содир бўлаётган чинакам янгиликлар бутун ижодий ҳаётдаги ижобий ўзгаришларнинг негизи бўлади, деб ишонч изҳор қилди.

РСФСР Рассомлар союзи ревизия комиссиясининг раиси В. В. Шчербаков ана шу комиссиянинг докладини қилди.

Шундан кейин докладлар юзасидан музокаралар бошланди.

Съезд ўз ишини давом эттирмоқда.

(ТАСС).

Ўзбекистон ССР Олий Совети бешинчи сессиясининг очилиши тўғрисида

Ўн биринчи чақириқ Ўзбекистон ССР Олий Советининг бешинчи сессияси 22 май куни соат 10 да Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитетининг мажлислар залида очилади.

Ўзбекистон ССР Олий Советининг депутатлари 21 май куни соат 10 дан 19 гача Ўзбекистон ССР Олий Совети Президиумининг биносида рўйхатга олинадилар.

М. С. ГОРБАЧЕВНИНГ
«Унита» газетаси редакциясининг саволларига
ЖАВОБЛАРИ

(Давоми. Боши биринчи бетда).

Ленин социализм ишига, у ўзининг ёркин ҳаётини бағишлаган ишга содиқ бўлиб қоладиган ўз издошларига умид боғлаган эди. У ўзининг таълимотини ана шу издошлари ижодий ривожлантиришларига ишонган эди.

Табиийки, мени жамиятнинг, халқимизнинг маънавий, маданий турмуши ҳам қизиқтиради. Ўзгартишлар ижтимоий тафаккуримизда қандай акс этаётганлигини англаб олиш жуда муҳимдир.

Кўриб турибсизларки, дам олиш, бўш вақт тўғрисидаги суҳбат кутилганидек чиқмай қолди (жонланиш).

Ж. Кьеза. Сиз мамлакат бўйлаб кўп сафар қиласиз. Ана шу сафарлардан таассуротингиз қандай? Қайта қуриш проблемаларни келтириб чиқаряптими? Интизомга, социал адолатга даъватларни меҳнаткашлар қандай қабул қилишмоқда? Баъзи партия ва давлат арбоблари фойдаланаётган имтиёзларнинг мавжудлиги қандай қабул қилинмоқда? Ичкиликбозлик ва алкоголизмга қарши курашга муносабат қандай?

М. С. Горбачев. Мамлакат бўйлаб барча сафарларим чоғида, шу жумладан, Бойқўнғирга яқинда қилган сафар чоғида ҳам ишчилар, меҳнаткашлар билан кенг мулоқотда бўлдим. Бу эса мен учун янгилик ҳам, кашфиёт ҳам эмас. Мен ҳамиша шундай ишлаб келганман ва бу масалада менинг ишимни қайта қуришга ҳожат йўқ (кулишади). Партия ходими, айниқса, умумдавлат миқёсидаги ходим меҳнаткашлар билан, уларнинг турмуши билан амалий алоқада бўлмас экан, у ўзининг вазифаларини муваффақиятли бажара олмайди ва самарали меҳнат қила олмайди, деб ўйлайман. Мана шундай алоқа боғланган ерда, яъни сиёсат билан омма ўртасидаги мулоқотлар туташган жойда бутун ишнинг тўғрилиги ҳам, камчиликлари ҳам кўриниб туради. Мана шунга асосланиб, бирон-бир иш нотўғри қилинаётган бўлса, унга тузатишлар киритиш мумкин ва зарур. Бу — фаолиятимизнинг марказий бўғинидир.

Меҳнаткашлар партия сиёсатини, унинг янгиланиш йўлини қўллаб-қувватлаётганликлари — ҳозир энг муҳими, деса бўлади. Мана шу мадад бўлмаганида сиёсатимиз ҳеч нарсага арзимас эди. Биз янгиланиш, қайта қуриш йўлини танлаб олганлигимиз тўғри эканлигини икки йил ичида кўриб, ишонч ҳосил қилдик. Лекин тактикавий масалалар, давр белгилаб берадиган масалалар ҳам бор. Биз ҳамма нарсани билмаймиз, аммо энг асосийсини биламиз. Бу — жараёндир. Зотан шу жараённи партияда ҳам, жамиятда ҳам муттасил идрок этиб бориш зарур.

Ҳамма жойда меҳнаткашлар биз партия сиёсатини маъқуллаймиз, қайта қуришни маъқуллаймиз, унга ишонамиз ва тўхтаб қолмасликни сиздан илтимос қиламиз, деб айтишаётганлигини эшитиб турибмиз. Кўряпсизларки, муайян хавотирлик бор — тўхтаб қолмаслик керак! Бундай хавотирлик учун асослар бўлса керак. Гап шундаки, авваллари ҳам янги ишлар бошланган, аммо улар охирига етказилмай қолиб кетаверган эди. Одамлар мана шуларни бизга эслатишмоқда.

Сиз интизомга, тартибга муносабат тўғрисида қизиқарли савол бердингиз. Гап шундаки, меҳнаткашларнинг ўзлари интизом, тартиб кучайтирилишини талаб қилмоқдалар. Бинобарин, биз интизомни ҳам, тартибни ҳам мустаҳкамлаш учун ҳаракат қилишимиз керак ва ҳаракат қиламиз ҳам. Одамлар уюшқоқликни, ҳалолликни, масъулиятли ёндашувни талаб қилмоқдалар. Шундай бўлмас экан, бутун жамият оқсайди. Саноат корхоналарида, савдо-сотиқда, шаҳар хўжалигида тартиб ва интизом бўлиши зарур. Бизга қайта қуришнинг барча босқичларида интизом ва тартиб керак бўлади. Бунда одамларнинг онглилиги, уларнинг интизомлилиги ҳам, айниқса, муҳим, албатта. Қайта қуришнинг демократик асослари айни одамларнинг интизомлилиги негизида ривожлана олади.

Қайта қуриш жараёнларида кишиларнинг реал қатнашуви — янги йўлнинг асосий омилидир.

Имтиёзлар деб аталмиш нарсалар ва социал адолат масалалари тўғрисида учтўрт оғиз сўз айтаман. Гап шундаки, социализм барча учун баробар турмуш ва истеъмол шароитини таъминлай олмайди. Бунга коммунизм даврида эришилади. Социализм даврида ижтимоий неъматларни тақсимлаш мезони ўзгача: ҳар кимдан — қобилиятига яраша, ҳар кимга — меҳнатига яраша. Социалистик жамиятнинг барқарорлигини таъминлайдиган бир қанча тарихий ғалабалар мавжуд: эксплуатациянинг йўқлиги; миллатларнинг тенглиги; иш билан таъминланганлик; бепул таълим олиш, яъни ўрта ва олий таълимдан ҳар бир кишининг баҳраманд бўла олиши; бепул медицина хизмати, яъни соғлиқни сақлашдан барчанинг баҳраманд бўлиши; кексаликни таъминлаш тўғрисида ғамхўрлик; аҳолининг кўпчилиги учун амалда текин уй-жойлар шулар жумласидандир.

Социализм даврида социал адолатнинг ифодаси мана шундай. Дарвоқе, худди шу нарса жамиятимизни сиёсий жиҳатдан энг барқарор жамиятлардан бирига айлантирган.

Жамият барқарор турмушининг асослари таъминланганидан кейин меҳнатнинг миқдори ва сифати кишилар фаолиятига баҳо беришнинг бош мезони бўлиб қолиши керак. Ўтмишда эса мана шу мезондан чекинишларга йўл қўйилди, текисчилик тенденциялари намоён бўлди. Бу нарса одамнинг даромадлари у қўшган меҳнат ҳиссаси билан, унинг ижодий имкониятлари билан боғланмаганлигини билдирар эди. Бу эса кишиларнинг фаоллигига таъсир қилди. Шу боисдан ҳозир текисчиликка барҳам бериш биз учун вазифаларнинг вазифасидир. Инсон меҳнатини, унинг меҳнати сифатини ва миқдорини ҳурмат қилиш зарур. Камроқ ишлаб, кўпроқ олишни, катта олим, яхши мутахассис, юқори малакали ишчи, меҳнатсевар деҳқон даражасида ҳақ олишни истовчи кимсалар ҳам бор, албатта. Такрор айтаманки, бизнинг вазифамиз социализмнинг ҳар кимдан — қобилиятига яраша, ҳар кимга — меҳнатига яраша, деган принципини тўла-тўкис қарор топтиришдан иборатдир.

Имтиёзларга келганда, қуйидагиларни айтиш мумкин. Давлат белгилаган имтиёзлар бор. Бу ҳам конкрет инсоннинг ижтимоий фойдали меҳнатининг миқдори ва сифатини ҳамда у қўшган ҳиссани ҳисобга олиш билан боғланган.

Экономика соҳасида, илм-фан соҳасида рўёбга чиқарилаётган имтиёзлар бор (масалан, биз катта олимлар, академиклар тўғрисида ғамхўрлик қиламиз). Социалистик қурилиш ишига жуда катта ҳисса қўшаётган кишилар алоҳида унвонлар билан, масалан, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони, хизмат кўрсатган фан арбоби, хизмат кўрсатган маданият ва санъат арбоби унвонлари билан тақдирланадилар. Улар муайян имтиёзларга, шу жумладан, уй-жойларни тақсимлаш чоғида ҳам имтиёзларга эгадирлар. Бошқача айтганда, инсоннинг конкрет ҳиссаси эътиборга олинади.

Шундай қилиш асосли деб ўйлайман. Бунда гап давлат бутун жамият тараққиёти манфаатларини кўзлаб, жамиятнинг бирон-бир аъзосига беришни мумкин, деб ҳисоблаётган имтиёзлар тўғрисида боряпти. Афтидан, келгусида ҳам имтиёзлар бирмунча вақт мавжуд бўлиб турса керак.

Аммо шундай имтиёзлар ҳам борки, уларни давлат белгиламайди, лекин уларни баъзи бировлар ўз мавқеи туфайли ўзи учун белгилаб олган бўлади. Мана шуниси номақбулдир, биз шундай ҳолларга қарши курашамиз.

Масаланинг бошқа бир жиҳати ҳам бор. Баъзи ташкилотлар, муассасалар, корхоналарнинг ихтиёрида уларга савдо ёки тақсимлаш борасида хизмат кўрсатадиган бўлимлар мавжуд. Бизда шундай форма таркиб топди. Масалан, катта бир заводни олиб кўрайлик. Ахир, мамлакатимизда завод — унинг маҳсулотидангина иборат бўлиб қолмай, шу билан бирга завод ходимлари учун хизмат соҳасидан ҳам иборатдир.

Дарвоқе, ўртоқ Кьеза, сиз репортажларингиздан бирини бирон-бир шундай заводга бағишлашингиз мумкин.

Йирик корхоналарда умумий овқатланиш системаси мавжуд. Тўғрисини айтганда, савдо системасида бирон-бир маҳсулот ҳамиша ҳам етавермаса, завод ошхоналарида бундай маҳсулотлар бор. Ошхона учун бинони сақлаш харажатларини, бошқа харажатларни корхона ўз зиммасига олади, меҳнаткашларга арзон нарҳда тушлик овқат беради. Буни завод маъмурияти, касаба союз комитети амалга оширади.

Мазкур корхона ходимларига хизмат қилувчи медицина муассасалари бор. Бунинг устига ана шу муассаса поликлиникагина бўлиб қолмай, балки корхона яқинида ҳам ва айтайлик, Қора денгиз соҳилида, бошқа жойлардаги дам олиш уйлари, профилакторийлар ҳамдир. Корхоналар ҳузурида магазинлар, буюртмалар столи, ателье ва шу кабилар ҳам бўлади.

Булар — корхоналарда, Фанлар академиясини, Ёзувчилар союзини ёки шунга ўхшаш бошқа ташкилотни олиб кўрадиган бўлсак, буларда ҳам ўз хизмат соҳалари, санаторийлари, пансионатлари, чорбоғ посёлкалари бор. Хизмат кўрсатиш соҳасидаги вазифалар шу тарзда ҳал этилмоқда.

Комсомолда ҳам, касаба союзларида ҳам (дарвоқе, бу мамлакатдаги энг бой ташкилотдир) худди шундай хизматлар бор, партия аппаратида ҳам мавжуд. Тарихан шундай таркиб топган.

Бундай система мавжудлигида проблемалар ҳам юзага келиши мумкин, албатта. Энг аввало, кимдир умумий даражадан ҳаддан ташқари ўзиб кетиши маъносида ҳаддан ошиш, деб айтилувчи ҳоллар учраб туради. Табиийки, бундай ҳолларни меҳнаткашлар ҳаққоний танқид қилмоқдалар. Партия социал проблемаларни ҳал этиш учун курашмоқда. Социал соҳадаги фаолиятни такомиллаштириш юзасидан катта тадбирлар амалга оширилмоқда. Биз уй-жой қурилишини жадаллаштирмоқдамиз, ишлаб чиқариш соҳасига планлаштирилган капитал маблағнинг ўн процентини уй-жой қурилишига сарфланади. Соғлиқни сақлаш системасини қайта қуришга оид муҳим қарорлар қабул қилинди. Олий ва ўрта мактаб ислоҳоти ўтказилмоқда. Ижодий союзларга моддий ёрдам бериш чоралари ҳамда бошқа чора-тадбирлар кўрилди.

Биз социал соҳадаги аҳволни бундан буён ҳам реалистик таҳлил этаверамиз. Шу соҳани ривожлантиришни жадаллаштириш ёндашувимизга асос қилиб олинган. Виждонан эътироф этганда бу соҳа ҳозирча орқада қолмоқда. Социалистик принциплардан тўғри фойдаланиш, ҳар бир кишининг ҳиссасига, унинг меҳнати сифатига ва миқдорига тўғри баҳо бериш — бу соҳадаги энг асосий вазифадир.

Ветеранларимиз, пенсионерларимиз, инвалидларимиз тўғрисидаги, кўп болали оилалар ҳақидаги масала алоҳида масала бўлиб турибди. Биз улар тўғрисида ғамхўрлик қилиб келдик ва ғамхўрлик қилаверамиз. Дарвоқе, меҳнат ветеранлари ташкилоти шу мақсадда тузилди. Ёшларнинг ўзига хос манфаатлари тўғрисида ҳам ғамхўрлик қиляпмиз.

Шу билан бир қаторда биз аслини олганда бошқа барча соҳаларда бўлгани каби социал соҳада порахўрлик, юлғичлик, меҳнатсиз даромадлар каби ҳар қандай салбий ҳодисаларга қарши қатъиян курашаверишимиз ҳам равшандир.

Ичкиликбозлик ва алкоголизмга қарши курашимизни ҳам давом эттираверамиз. Бу ҳодиса узоқ асрлардан бошланган бўлиб, одат тусига кириб қолган ва унга қарши курашиш осон эмас. Лекин жамият ушбу масалани ҳал этишда туб бурилиш қилиш учун етилган. Шу ўринда меҳнаткашлар алкоголизмга қарши курашни сусайтирмаслик зарурлигини бизга эслатиб туришганини айтиб ўтиш керак. Кўрилган чоралардан барча ҳам мамнун эмас, албатта.

Аёллар эса ҳатто ичмаслик қонуни жорий этилишини талаб қилмоқдалар. Аммо биз давлат миқёсида бундай қонунни жорий этиб бўлмаслигини тушунамиз. Шу боисдан уларга: истасангиз — ўз оилангизда, посёлкангизда, қишлоғингизда, аҳоли пунктида, ниҳоят районда ичмаслик қонунини жорий этишингиз мумкин, деб жавоб қайтаряпмиз. Минглаб қишлоқлар, посёлкаларда меҳнаткашлар спиртли ичимликлар сотиш ва истеъмол қилишни тўхтатиш тўғрисида йиғинларда қарор қабул қилдилар. Алкоголизмга қарши кураш давом этмоқда. Кейинги икки йил ичида аҳоли жон бошига спиртли ичимлик истеъмол қилиш эллик процент камайди. Бироқ самогон тайёрлаш сезиларли равишда кучайди. Бу ҳодисага қарши биз қатъий кураш олиб борамиз, тегишли чораларни ҳам кучайтирамиз.

Бу — катта проблемадир. Хизмат соҳасини, савдо соҳасини ривожлантириш, спортни, маданиятни янада ривожлантириш, бутун ижтимоий турмушни демократлаштириш алкоголизм каби иллатдан халос бўлиш йўлидир.

Умуман шуни айтиш керакки, жамият бу масалада салбий позицияни эгаллаганида биз ҳеч нарса қила олмаган бўлур эдик. Мана шу чораларнинг ҳаммаси меҳнаткашларнинг фикрларига асосланиб қабул қилинди ва уларнинг иштирокида амалга оширилмоқда.

Ж. Кьяромонте. Охирги қисқа савол. Сиз Совет Иттифоқи билан Италия республикаси ўртасидаги муносабатларни қандай баҳолайсиз?

М. С. Горбачев. СССР билан Италия ўртасидаги муносабатлар дуруст ривожланиб бормоқда. Биз Италия Республикаси билан муносабатларимизни қадрлаймиз, катта анъаналар, бир-бирларини ҳурмат қилиш шу муносабатларнинг асосини ташкил этади. Иккала мамлакатимиз ўртасида сиёсий мулоқот ва ҳамжиҳатлик ривожланиб, такомиллашиб бораётганлиги жуда муҳимдир.

Биз Италиянинг халқаро ишларга қўшаётган ўзига хос ҳиссасини ҳам қадрлаймиз. Италиянинг ғоят бой маданияти ҳамда тарихини биламиз, қадрлаймиз ва зўр қизиқиш билан муносабатда бўляпмиз.

Ж. Кьяромонте. Ўртоқ Горбачев, мамлакатимизга боришингиз хусусида нималарни айта оласиз?

М. С. Горбачев. Мен бу ҳақда ҳамиша ўйлайман. Италияга бориш истагим жуда зўр. Фурсатдан фойдаланиб, совет халқи, совет раҳбарлари номидан ва шахсан ўз номимдан итальян халқига энг эзгу тилакларни йўллашни истардим.

* * *

Қуйида М. С. Горбачев итальян ўртоқларга ёзма ҳолда топширган жавоблар берилади.

Савол: Сиз яқинда туризм менинг касбим эмас, шу боисдан қуролсизланиш соҳасида битим тузишнинг реал истиқболи пайдо бўлган тақдирдагина АҚШга бора оламан, дедингиз. Сизнингча, СССР ва АҚШ раҳбарларининг олий даражадаги эҳтимол тутилган учрашувида битимга келиш зарур бўлган асосий масалаларни кўрсатиб ўта оласизми? Жумладан, Сиз, ҳозир ўртача олислик ракеталари хусусида Қўшма Штатлар билан битимга эришиш истиқболи сезиларли бўлиб қолди, деб ҳисоблайсизми?

Жавоб. Туризмга келганда бу тўғри. Реализм эса ҳар бир сиёсатчига албатта хос фазилат бўлиши керак.

Дунёдаги ҳарбий кескинлик ва муҳолифликни камайтириш масалаларининг бутун комплексини дарҳол ва бир вақтнинг ўзида ҳал қилиб бўлмайди, лекин ишни нимадандир бошлаш зарур.

Ҳозирги вақтга келиб, ҳал этиш учун ҳаммадан кўпроқ етилган масала, шубҳасиз, Европадаги Америка ва Совет ўртача олислик ракеталарини тугатиш ҳамда СССРнинг Осиё қисмидаги ва АҚШ территориясидаги шундай ракеталарни кескин чеклаш масаласидир.

Шу ҳақда аҳдлашиб олиш ва тарихда биринчи марта ядро қуролининг бутун бир туркумини тубдан камайтириш, деярли батамом тугатиш тўғрисидаги битимни имзолаш — мутлақо реал ишдир. Стратегик ҳужум қуроллари, ракетадан мудофаа ва ядро синовлари хусусидаги «энг муҳим қоидалар»ни аниқлаб олиш ҳам бемалол мумкин.

Бундан бир неча ҳафта илгариёқ Совет томони АҚШнинг ва Ғарбий Европадаги иттифоқчиларининг позициялари томон шиддатли ҳаракат қилиб бориши натижасида битимга бир неча қадам қолгандек эди.

Дарҳақиқат, бу битимнинг асосларини президент Рейган билан мен Рейкьявикдаёқ биргаликда белгилаган эдик; айниқса, Ғарбий Европа мамлакатлари ўртача олислик ракеталарини тугатишни умумий мажмуадан ажратишга бизнинг рози бўлишимизни истаган эдилар — биз шундай қилдик! Европа қитъасида оператив-тактик ракеталар борасидаги нотенглик хусусида безовталик вужудга келди — биз Европада ана шу классга мансуб Совет ва Америка қуролини батамом тугатишга рози бўлдик.

Эҳтимол, фақат биз эмас, Европа ва дунёнинг ҳамма жойидаги кўпчилик кишилар узил-кесил битимга эришиш учун икир-чикир ишларгина қолди, деб ўйлаган бўлсалар керак.

Бироқ маълум бўлишича, Ғарбий Европадаги баъзи ҳукуматлар Совет ўртача олислик ракеталари тугатилиши билан айни бир вақтда Америка ракеталари ҳам тугатилишини хоҳлаш-хоҳламасликларини ҳали ҳам ҳал этмадилар.

Айрим кимсалар тобора янги-янги боғланишларнинг чексиз занжирини вужудга келтиришга уринаётганини пайқаб турибмиз. Аввалига оператив-тактик ракеталарни айни бир вақтда тугатмай туриб, ўртача олислик ракеталари тўғрисидаги масалани ҳал этиш мумкин эмас, деб айтишди. Сўнгра тактик ядро қуролини, жанг майдонида ишлатиладиган ядро қуролини ҳам бунга қўша бошладилар, энди бўлса оддий қурол-яроғлар ва Қуролли Кучларни ҳам тилга олмоқдалар. Умуман олганда буларнинг ҳаммаси — жиддий масалалар. Бу масалалар хусусида биз ўз иттифоқчиларимиз билан бирга бир неча бор фикр билдирганимиз маълум. Бинобарин, уларни муҳокама қилиш ва ҳал этишга тайёрмиз.

Аммо, бизнинг фикримизча, бу проблемалардан ҳар қандай йўллар билан масалани ҳал этишни пайсалга солиш учун фойдаланавериш ярамайди. Ҳали ҳам бўлса биз сиёсий реализм устун бўлиб чиқади, деб ўйлаймиз. Жуда кўп нарса ўртага қўйилган, инсоният учун жуда салмоқли ишлар ҳақида гап боряпти. Иккиланиб турган кишиларга эса Сенеканинг қайси манзилга бораётганини билмаган кишига ҳеч қандай шамол мадад бера олмайди, деган сўзларини эслатиб қўймоқчиман.

Вужудга келган имконият бой берилишига йўл қўйиб бўлмайди. Битимга эришилиши қуролланиш пойгасини тўхтатиш ва қуролсизланишнинг бошқа кўпгина муаммоларини ҳал этиш йўлини очади. XXI аср бошланишигача ядро қуролини батамом тугатиш йўллари ва босқичлари тўғрисидаги тасаввуримизни 1986 йил 15 январдаги маълум Баёнотда изҳор этдик.

Биз қуролсизланиш масалаларида шу Баёнотга асосланиб иш тутаяпмиз. Биз ҳар бир йўналишга оид таклифларимизни такомиллаштира бориб, улар бошқа давлатларнинг фойдали фикрлари ва мулоҳазаларини ўз ичига олишини кўзлаяпмиз. Шу таклифларнинг кўплари юзасидан ҳозирнинг ўзидаёқ музокаралар давом этаяпти, улардан баъзилари — масалан, химия қуроли хусусидаги таклиф илгари силжиш фазасида турибди.

Савол: КПСС XXVII съездидаги Сиёсий докладда ва шундан кейинги нутқларингизда ҳозирги даврда Шарқ ва Ғарб, Шимол ва Жануб системаларини туташтириб турган икки ёқлама ўзаро боғлиқликни англаб олиш зарурлигини таъкидладингиз. Бу — дунёни янгича тасаввур этиш бўлиб, у турли ижтимоий системалар ўртасидаги ҳамкорликни биринчи ўринга чиқармоқда. Шу масала хусусидаги фикрингизни батафсилроқ баён этиб бермайсизми?

Жавоб: Гапингиз жуда тўғри. Айни КПСС XXVII съезди: қирқ йиллик ядровий қуролланиш пойгаси натижасида инсоният том маънода омон қолиш ёки қолмаслик муаммосига дуч келиб қолганлиги;

Ҳозирги дунё нақадар хилма-хил ва зиддиятли бўлмасин, тобора ўзаро боғлиқ, ўзаро алоқадор, кўп жиҳатдан яхлит бўлиб қолаётганлиги ҳақидаги жуда муҳим назарий ва сиёсий аҳамиятга молик хулосалар чиқарди.

Бундан чиқадиган маъно шуки, муҳолифликдан чарчаган, ундан тинкаси қуриган халқлар хоҳлаган мустаҳкам, ядросиз дунёни барпо этиш йўли, ҳар бир давлат ўзининг фалсафий, мафкуравий, сиёсий дунё қарашларини сақлаб қоладиган зўравонликсиз дунёга эришиш йўли — давлатлар ўртасидаги музокаралардан иборатдир, халқаро кун тартибининг энг муҳим бандлари юзасидан ва, аввало, қуролсизланиш масалалари юзасидан биргаликда аҳдномалар ишлаб чиқишдан иборатдир. Бу эса давлатлардан янги тафаккурга биноан халқаро муносабат ва дипломатия практикасини ҳам янгилашни талаб қилади.

Бу соҳада мураккаб ишлар кўп. Лоақал, ўтмишда қуролсизланишга бағишланган музокаралар неча марта бошланганини эсга олайлик. Аммо давлатлар кўпинча, гарчи бир битимга келиш яхши бўлса ҳам, аммо, башарти, бир битимга келишга муваффақ бўлинмаса-да, бу унчалик қўрқинчли эмас, деган фикрга сукунат билан асосланиб иш тутдилар. Энди эса биз ҳаммамиз бир битимга келмаслик даҳшатли эканини, инсоният нариги дунёга кетиш чегараси сари тобора янги қадамлар ташлашга йўл қўйиш ярамаслигини тушуниб олишга мажбурмиз. Муқобил йўлдан ҳаракат бошлаш тўғрисида келишиб олиш — ҳаётнинг амридир.

Энди бу — сиёсат ва дипломатиянинг қатъий талабидир. Ўз халқаро сиёсатимизни айни шу руҳда қураяпмиз.

Бизнинг ташқи сиёсат соҳасидаги қайта қуришимиз, бизнинг янги тафаккурга даъватимиз Ғарбдаги ҳамманинг ҳам дилига хуш келмаётганини ҳам биламиз, албатта. Очиғини айтсам, қаршиликнинг асосий манбалари қаерда экани, ташқи сиёсатдаги янгича ёндашувларга қарши кураш фронтини вужудга келтириш пайига кимлар тушиб олганлиги тобора равшан бўлиб қолмоқда.

Шарқ-Ғарб муносабатларида эски зўравонлик сиёсатига, умрини яшаб бўлган сийқа усулларга ёпишиб олган кимсаларнинг қарши ҳаракатини бартараф қилмай туриб, халқаро муносабатларни тубдан соғломлаштиришга, мустаҳкам, хавф-хатарсиз тинчликни таъминлашга умид қилиш қийин.

Ишнинг бошқа бир жиҳати шундан иборатки, тарихий тараққиётнинг туб бурилиши кўпдан-кўп янги масалаларни келтириб чиқармоқда ва уларнинг ҳаммасига ҳам тайёр жавоблар йўқ. Аммо холис ният ва ўзаро тушуниш мавжуд бўлган тақдирда бу масалаларга коллектив куч-ғайратлар билангина жавоб топиш мумкин ва лозим.

Ҳозир, Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатлар ядросиз дунёни барпо этишни кўзлаб иш олиб боришни таклиф қилаётган бир пайтда хўш, бундай ҳолатда инсоният биринчи ва иккинчи жаҳон урушлари арафасидаги вазиятга қайтмайдими, ўша пайтларда ядро қуроли йўқ эди, ҳарбий можаролар эса бошланиб, неча ўн миллионлаб кишининг ёстиғини қуритди-ку, деган савол қўйилмоқда. Хўш, ядро қуроли тугатилган дунёда сиз хавфсизликни таъминлашни, дунёда зўравонлик ишлатилмаслигини қандай тасаввур қиласиз, деб бизга савол бермоқдалар.

Ҳа, бу, жўн савол эмас. Аммо биз ядро қуроли тинчликни сақлаб қолишнинг ишончли воситаси, деб тан олинишига ҳеч қачон қўшилмаймиз. Бизнинг эътиқодимиз шуки, ядросиз дунёда халқаро муносабатларни тартибга солишнинг қудратли сиёсий-ҳуқуқий механизмлари вужудга келтирилиши ва ишлаб туриши керак. Бу механизмларни вужудга келтириш — барча давлатларнинг — ядродор ва ядросиз, ривожланган ва ривожланаётган давлатларнинг умумий ишидир. Бу соҳада Бирлашган Миллатлар Ташкилоти муҳим роль ўйнаши равшан, бизнинг фикримизча, унинг роли ва аҳамияти оширилиши лозим.

Умуман олганда биз ядросиз дунёда, етарли миқдордаги энг оз қурол-яроғлар қолдирилган шароитдаги кенг қамровли хавфсизлик системаси тўғрисидаги масалаларнинг бутун комплекси моҳияти юзасидан халқаро мулоқот бошланишини табриклаган бўлур эдик энг оз миқдордаги қурол-яроғлар структураси эса фақат мудофаа эҳтиёжлари билан белгиланган бўлур эди.

Башарти, дунёнинг ишларига инсоний жиҳатдан назар ташланса, ҳозир сиёсатга инсонпарварлик руҳини беришдан ҳам муҳимроқ бирон бир масалани топиш амри маҳол. Ядровий қуролсизланиш ҳам моҳият эътибори билан инсонпарварлик масаласи ва ҳатто биринчи галда инсонпарварлик масаласидир.

Масалани шу тарзда қўйиш халқаро ишларни ҳал этишга янгича ёндашувларни юзага келтиради. Асрлар бўйи сиёсат бу дунёнинг кучли зотлари шуғулланадиган бир соҳа бўлиб келган. Ҳозир ҳам сиёсат билан кўп жиҳатдан давлатлар, уларнинг раҳбарлари шуғулланмоқдалар. Аммо энди бу иш билан фақат давлатларгина шуғулланиб қолмаяпти. Демократлаштириш сари силжиш — етакчи социал тенденцияга айланмоқда — шу тенденция халқаро сиёсий воқеликда ўз овозини тобора баралла ва ишонч билан билдирмоқда.

Бизнинг замонамиз ҳақли равишда дунё ишларидаги умуминсоний омилларнинг роли ёппасига ўсиши, сиёсатнинг инсоний ўлчови, халқаро муносабатларни шу нуқтаи назардан қайта идрок этиш замони бўлиб қолди. Замон, айниқса, Совет Иттифоқи, Италия, бошқа ҳар қандай мамлакат учун ҳаётнинг ўзини ва яшаш муҳитини сақлаб қолиш маъносида ўз асосига кўра муштарак бўлган инсоннинг маънавий ва моддий эҳтиёжларини қондиришга урғу қўймоқда. Сиёсатдаги мана шу асосий инсонпарварлик ғояси тобора кўпроқ тан олинишига ишонамиз.

Бу ҳам янги тафаккур нишонасидир биз гуманитар соҳадаги ҳамкорликни сиёсий, иқтисодий, экологик ҳамкорлик билан бир қаторда ялпи хавфсизлик системасининг ажралмас қисми, деб айни шу тафаккур орқали мушоҳада қиламиз. Инсоннинг, шахснинг ҳимояланишини таъминлаш — энг муҳим вазифадир. Аммо инсоннинг социал кайфияти ҳам ҳимояга муҳтождир, инсон ўз эркинликлари сохта эмаслигини, жамият ҳақиқатан ҳам унга, унинг меҳнати ва билимига муҳтож эканини, жамият уни кулфатда қолдирмаслигини, уй-жой билан таъминлашини, очликдан ўлишига йўл қўймаслигини, унинг фарзандлари ҳақида ғамхўрлик қилишини, оз-моз бўлса-да, неъматлар билан таъминлашга кафолат беришини ҳис қиладиган бўлиши керак.

Инсон ҳуқуқлари масалаларига, умуман социал-гуманитар соҳага турлича ёндашувларнинг умумий негизини айни шу ердан топиш мумкин, деб ўйлайман.

Бирон давлат, бирон ҳукумат хатолардан ҳоли эмас, албатта. Аммо шу гап ҳам тўғри: давлатлар ўзаро нақадар кўп муомала қилиб турмиша, бу муомала нақадар ошкора ва самимий бўлса, янги сиёсий тафаккур давлат арбобларининг онгига нақадар чуқурроқ кириб борса, янглишишлар, хатолар камаявериша ишонч шу қадар кўпаяди.

Савол: Сизнинг нутқларингизда ва бир қанча масалалар хусусидаги кейинги совет позицияларида биз СССР билан Ғарбий Европа ўртасидаги муносабатлар хусусида янги жиҳатларни сездик. Яширишнинг ҳожати йўқ, Ғарбдаги муайян доиралар Европадаги кескинлик юмшашининг ривожланиши Ғарб мамлакатлари иттифоқига нифоқ солмаса, Европа билан АҚШ ўртасидаги алоқани заифлаштирмаса эди, деб хавфсирамоқдалар. Баъзи кимсалар эса СССРнинг нияти айнан шундай, деб ваъда қилмоқдалар. Бу хусусда нима дея оласиз?

Жавоб: Ғарбий Европа мамлакатлари билан муносабатлар ҳақиқатан халқаро сиёсатимизда алоҳида ўрин олади.

Европа социал-сиёсий ва миллий давлат жиҳатидан нақадар хилма-хил бўлмасин, унда Шарқ—Ғарб маъносидаги давлатлараро муносабатларни янада яхшилаш тенденцияси мустаҳкамланмоқда, десак хато бўлмайди, деб ўйлайман. Ҳозирги дунё реалликлари тобора яхшироқ тушунилаётганлиги, Европадаги миллатларнинг юксак интеллектуал потенциали ва айни вақтда уларнинг фожиаларга тўла тарихий тажрибаси мана шунда ўз ифодасини топмоқда. «Умумевропа хонадони» фалсафаси хусусида тобора кўпроқ гапирилаётганлиги ва бу фалсафа тушунилаётганлиги ҳам шу билан изоҳланади. Биз Умумевропа жараёнининг узлуксизлиги ва изчиллигини қўллаб-қувватлашга интилаверамиз.

Ғарбий Европа билан АҚШ ўртасига нифоқ солишга келганда, юмшоқ қилиб айтадиган бўлсак, бу — бемаъни гап. Биз ўзимизгина бошқа давлатлар билан ҳамкорлик қилишга интилиб қолмаймиз, балки барча давлатлар ҳам бир-бири билан ҳамкорлик қилиш ҳуқуқига эга, деб ҳисоблаймиз.

Ғарбий Европанинг АҚШ билан тарихан таркиб топган алоқалари ёки, айтайлик, Совет Иттифоқининг Европа социалистик мамлакатлари билан муносабатлари — сиёсий реалликдир. Агар реал сиёсат юритиладиган бўлса, бу ҳол билан ҳисоблашмоқ керак. Бошқача ёндашув Европада вужудга келган мувозанатни бузган бўлур эди.

Ишончим комил: Европанинг келажаги — иккала томонда энг кам қурол бўлган шароитдаги мустаҳкам хавфсизликдан, давлатлараро кенг ҳамкорликдан, ҳамма соҳалар ва барча поғоналардаги алоқалар ва борди-келдилардан иборат.

Савол: ЎИЕК билан ЕИҲ ўртасидаги иқтисодий ва сиёсий муносабатларнинг истиқболлари ҳақидаги фикрингиз қандай?

Жавоб: Мен бу саволга қисқа жавоб қайтарган бўлур эдим. ЎИЕК билан ЕИҲ ҳозир бўлажак ҳамкорлик муносабатларининг асосларини биргаликда изламоқда ва бу ишда олға силжиди. ЎИЕК билан ЕИҲ ўртасида муносабатлар ўрнатиш билан айни бир вақтда уларга аъзо бўлган мамлакатлар шу бирлашмаларнинг органлари билан муносабат ўрната бошлайдилар. Совет Иттифоқи ўз томонидан шу йўлдан боришга ва ЕИҲ билан муносабатлар ўрнатишга тайёр. Шу режа рўёбга чиққач, кўпгина қизиқарли янгиликларни амалга ошириш мумкин бўлади.

Савол: Кейинги вақтларда СССР билан Хитой ўртасидаги муносабатларда янги руҳ нишоналари пайдо бўлмоқда. Сизнинг бултур Владивостокда сўзлаган нутқингиз, шунингдек, Ҳиндистонга қилган визитингиз Совет Иттифоқи Хитой билан давлатлараро муносабатларни тўла-тўкис нормаллаштиришга интилаётганини тасдиқлади. Совет қўшинларининг муайян қисми Монголиядан олиб чиқиб кетилганлиги кўнгилдагидек қўшимча сигнал бўлиб хизмат қилди. Аммо хитойлар Кампучиядаги аҳволни сиёсий муносабатларни тўла-тўкис нормаллаштиришга халақит бераётган асосий тўсиқлардан бири, деб кўрсатмоқдалар. Бу хусусда қандай фикрдасиз?

Жавоб: Сиз ҳақсиз, Совет Иттифоқи иккита энг йирик социалистик давлат — СССР билан ХХР ўртасидаги муносабатларни тўла-тўкис нормаллаштиришга олиб борадиган йўналишда фаол ҳаракат қилмоқда.

Кейинги вақтларда савдо-иқтисодий, илмий-техникавий, маданий алоқалар узлуксиз ривожланмоқда, баъзи актуал халқаро масалалар юзасидан сиёсий маслаҳатлашувлар ўтказилмоқда.

Бир қанча йирик принципиал халқаро масалаларга СССР билан ХХР бир-бирига яқин позициялардан ёндашаётганликларига биз катта аҳамият беряпмиз. Биз ҳам, Хитой раҳбарлари ҳам социал янгиланишнинг ички вазифаларини ҳал қилиш учун тинчлик зарурлигини таъкидлаяпмиз. Иккала мамлакат ҳеч қачон ядро қуролини биринчи бўлиб ишлатмасликларини эълон қилди. Биз «самовий урушлар» программасига қатъиян қарши чиқяпмиз. Хитой ҳам шунга ўхшаш позицияда турибди. Хитойда экономикани тартибга солиш ва модернизациялаш учун қилинаётган ҳамма ишларни қизиқб кузатяпмиз ва буюк қўшни халққа, Хитой Коммунистик партиясига бу қийин ишда чин кўнгилдан муваффақиятлар тилаймиз.

Шундай бўлса-да, ҳозирча Совет—Хитой муносабатлари тўла-тўкис нормаллашгани йўқ. Нега шундайлиги хусусида баҳс юритмоқчи эмасман. Фақат сиз эслатиб ўтган Кампучия масаласига тўхталаман.

Бу — Совет—Хитой муносабатлари масаласи эмас. Бироқ бизнинг назаримизда, бу масала бартараф этилишидан Совет Иттифоқи ҳам, ХХР ҳам манфаатдор бўлишлари керак. Биз Кампучия муаммосини бартараф этишнинг битта йўли бор, у ҳам бўлса — сиёсий йўлдир, деган фикрга қатъий асосланамиз. Бизнинг тушунишимизча, масалани шундай бартараф этишга интилиш кучайиб бормоқда. Бу — жуда муҳим.

Савол: Афғонистон масаласини сиёсий йўл билан бартараф этиб, шунинг натижасида совет қўшинларини бу мамлакатдан олиб чиқиб кетиш, Афғонистоннинг тўла суверенитети ва мустақиллигини таъминлаш учун қандай истиқболлар бор?

Жавоб: Афғонистон ҳозир ҳам суверен ва мустақил давлат эканлигинидан гап бошламоқчиман.

Шу йилдан бошлаб Афғонистон ўтказаётган миллий яраш сиёсати замирида мамлакат ичкарисидаги аҳволни сиёсий йўл билан бартараф этишнинг ҳамма зарур компонентлари бор. Бу нарса Афғонистон ички ишларига ташқаридан аралашув тўхтатилишини таъминлаш маъносида Афғонистон масаласининг ташқи жиҳатларини бартараф этиш билан қўшиб олиб борилиши керак, албатта. Бу хусусда БМТ Бош секретари шахсий вакили орқали Афғонистон билан Покистон ўртасида музокаралар олиб борилаётганлиги маълум.

Ички соҳада ҳам, ташқи соҳада ҳам бирмунча силжиш бор. Агар муайян кучлар ишга халақит бермаганларида эди, агар улар исёнчиларга замонавий қурол-яроғларни кўплаб етказиб бермаганларида, Афғонистондан ташқарида босмачиларнинг жанговар тўдаларини тайёрлашни давом эттирмаганларида, қочоқларнинг мамлакатга қайтишига тўсқинлик қилмаганларида эди — иш тезроқ олға босган бўлур эди.

Ҳар ҳолда, такрор айтаман, силжиш бор.

Афғонистон раҳбарлари миллий яраш программаси доирасида жуда турли-туман, аслида кўпчилик сиёсий кучлар билан ҳамкорлик қилишга рози эканини ва коалицион ҳукумат тузиш тўғрисида келишиб олишга тайёрлигини билдирди. Ҳукуматнинг составі тўғрисидаги масала бошқа ҳеч кимнинг эмас, афғон халқининг алоҳида ҳуқуқидир. Бу — дадил ёндашув. Унда Афғонистон «Миллий демократик революциясининг заифлиги эмас, балки кучи намоён бўлиб турибди.

Афғонистонлик ўртоқлар миллий яраш программасини амалга ошириш учун шерикларни қаердан — ўз мамлакатидан, чет эллардаги қочоқлар ва муҳожирлар орасидан, эҳтимолки, сизларнинг Италиянгиздан қидиришларига Совет Иттифоқи аралашаётгани йўқ ва бундан буён ҳам аралашмайди.

Баъзан, Афғонистон Совет Иттифоқининг «таъсир доирасида қолган тақдирдагина, у афғон муаммосининг сиёсий йўл билан бартараф этилишига рози бўлади, деган гапни айтмоқдалар. Бу — жуда ҳато гап. Умуман Совет Иттифоқининг таъсир доиралари йўқ ва у бундай доираларни вужудга келтиришга интилмайди. Афғонистонга келганда шуни айтиш керакки, биз Қўшилмаслик ҳаракатининг бу мамлакат мустақил, суверен, қўшилмаган мамлакат бўлиб қолсин, деган позициясини тўла-тўкис қўллаб-қувватлаймиз.

Агар Афғонистон бетараф давлат ҳам бўлиб қолишга қарор қилса, бу ҳам афғон халқининг ишидир.

Энг муҳими — Афғонистон муаммосини ҳалол, одилона асосда бартараф этиш йўлидан тезроқ олға силжишдир.

Савол: Яқин Шарқ ҳамон хавф-хатар манбаи бўлиб турибди ва айни вақтда ҳал этилиши жуда қийин муаммолар манбаилигича қолмоқда. СССР фаластинликларнинг ишини қўллаб-қувватлашини бир неча бор билдирди ва барча манфаатдор томонлар иштирокида халқаро конференция чақиришни таклиф қилди. Совет Иттифоқининг фикрича, бу мақсадга эришиш учун қай йўлдан бориш кераклигини аниқроқ тушунтириб бера олмайсизми? СССР билан Исроил ўртасидаги муносабатларни қайта тиклаш истиқболлари қандай?

(Давоми учинчи бетда).

М. С. ГОРБАЧЕВНИНГ

«Унита» газетаси редакциясининг саволларига

ЖАВОБЛАРИ

(Давоми. Боши иккинчи бетда).

Жавоб: Яқин Шарқ можароси — эски ва ниҳоятда хавфли можародир. Уни бартараф этиш — энг йирик халқаро вазифалардан биридир.

Сўнгги ойларда Яқин Шарқ бўйича халқаро конференция ғояси тобора кенгроқ кўламда эътироф этилмоқда, бу конференцияда Хавфсизлик Кенгашининг доимий аъзолари билан биргаликда ҳамма манфаатдор томонлар иштирок этган бўлур эди.

Халқаро конференция — бу универсал, кенг қамровли формадир. Конференция доирасида икки томонлама, уч томонлама ва кўп томонлама музокаралар олиб бориш мумкин. Алоқаларнинг барча турлари, иштирокчиларнинг ҳамжиҳатлиги ўринлидир.

Агар Яқин Шарқ можаросини сиёсий бартараф этишнинг моҳияти, принципиал базаси ҳақида гапирадиган бўлсак, бу ўринда адолатга риоя қилиш марказий масаладир: Исроил қўшинлари 1967 йилнинг июнь ойидан кейин ўзлари босиб олган территориялардан чиқариб юборилиши керак; Фаластин араб халқининг ўз тақдирини ўзи белгилашдан тортиб, то ўз давлатини бунёд этишгача бўлгандек қонуний ҳуқуқлари эътироф қилиниши лозим; Яқин Шарқдаги барча давлатларга, равшанки, Исроилга ҳам тинчлик, хавфсиз ва тан олинган чегаралар шароитида яшаш имкониятини ишончли тарзда таъминланиши керак.

Сўнгги вақтда Яқин Шарқдаги ишларнинг силжишига бевосита алоқадор бўлган муҳим воқеалар содир бўлди.

Сиз Совет—Исроил муносабатларига оид савол бермоқдасиз. Дипломатик муносабатларга келганда, мен яқинда сўзлаган нутқларимдан бирида бизнинг позициямизни тушунтириб берган эдим. Яқин Шарқдаги муаммони бартараф этишда реал силжишга эришилган тақдирда бу муносабатларни қайта тиклаш мумкин бўлур эди. Бизда Исроилга нисбатан бошқа ҳар қандай давлатга муносабатдан ўзгачароқ муносабат бўлиши учун сабаб йўқ, аммо бир сабаб, яъни Исроилнинг арабларга нисбатан агрессив сиёсати бундан мустаснодир.

Савол: Биз ҳаммамиз янги халқаро иқтисодий тартиб ўрнатилиши зарурлигини ва буни кечиктириб бўлмаслигини ҳис этиб турибмиз. Шу муносабат билан ривожланаётган мамлакатларнинг қарздорлиги тўғрисидаги масала пайдо бўлади. Бу муаммони ҳал этиш учун жуда кўп таклифлар илгари сурилди. Шу хусусда СССРнинг позицияси қандай? Тариф ва савдо тўғрисидаги бош шартнома (ГАТТ)га Совет Иттифоқининг янгича муносабати нима билан боғлиқ?

Жавоб: Янги халқаро иқтисодий тартиб ўрнатиш, халқаро иқтисодий хавфсизликни таъминлаш, қарздорлик муаммосини бартараф этишнинг реалистик йўлларини қидириш —бизга яқин масалалардир.

Агар бир вақтнинг ўзида адолатли негизда халқаро иқтисодий муаммолар ҳал қилинмас экан, яна ҳам мустаҳкамроқ ва ишончлироқ дунёни бунёд этишдаги барча куч-ғайратлар самараси камайиб кетиши мумкин.

Ғарбдаги капиталистик мамлакатлар халқаро савдони сунъий тарзда чеклаш, қарздорлик, ноэквивалент алмашув сингари муаммоларни ҳам ҳисобга олганда ана шу проблемаларнинг хавфли характерини тушуниб етабошлаган кўринадилар. Аммо буларни ҳал этишга янги мустамлакачиликнинг эски методлари билан ёндашмоқдалар. Шуни ишонч билан айтиш мумкинки, бундай ёндашув оқибатида фақат янги мушкулликлар, янги мураккабликлар пайдо бўлади, барча сиёсий оқибатлар билан бир қаторда Осиё, Африка ва Лотин Америкасидаги миллион-миллион одамларнинг азоб-уқубати ортади.

Жаҳон иқтисодий муаммолари шунинг учун ҳам жаҳоний муаммолар деб аталадики, уни кўплашиб, яъни интернационаллаштириш асосида ҳал этиш керак. Бошқа ҳамма методлар— чала-ярим тадбирлардир, холос. Буни тушуниб олиш пайти келди. Акс ҳолда Қадимги Римда айтишганидек, дуруст ўчирилмаган ёнғин яна гуруллаб ёниб кетиши мумкин.

Совет Иттифоқи ҳозирги дунёнинг ана шу ўткир муаммоларини ҳал этишда барча мамлакатлар билан ҳамкорлик қилишга тайёрдир.

ГАТТ ҳақида жуда қисқа қилиб қуйидагиларни айтмоқчиман: бу халқаро иқтисодий муносабатларни соғломлаштириш ишидаги халқаро воситалардан бири бўлиб, ундан шу мақсадда барча мамлакатларнинг куч-ғайратларини бирлаштиришда фойдаланиш мумкин ва бизнинг фикримизча, фойдаланиш керак. ГАТТ ва унинг доирасидаги кўп томонлама савдо музокараларига қизиқаётганлигимизнинг боиси шундадир.

Савол: Ички масалаларга ўтсак. XXVII съездда Сиз нисбатан қисқа муддатларда «интенсив» иқтисодий тараққиёт хос бўлган янги паллага ўтишни амалга ошириш мақсадида иқтисодий ва социал соҳаларда «туб ислоҳотлар», «революцион ўзгартишлар» зарурлиги ҳақида гапирган эдингиз. Шундан кейин ўтган бир йил мобайнида корхоналар ва министрликларни иқтисодий бошқаришни ўзгартирадиган янги қонунлар ва қарорлар қабул қилинди. Ташқи савдо қайта қурилди, якка тартибдаги меҳнат фаолияти тўғрисидаги Қонун маъқулланди, давлат корхонаси (бирлашмаси) тўғрисидаги Қонун лойиҳаси илгари сурилди. Аммо қайта қуриш хўжалик механизмининг асосий жиҳатлари ҳали белгилаб олинмади, бу иш билан Марказий Комитетнинг яқинда бўладиган Пленуми шуғулланади. Бу иш қайси йўналишларда боради?

Жавоб: Аввало шуни таъкидлашим керакки, партия социалистик жамият равнақининг сифат жиҳатдан янги поғонасига ўтиш вазифасини илгари сурди. Бу вазифанинг марказида одам, унинг ташаббускорлиги, унинг бундан буён ҳам социализм қуриш учун шайлиги, мамлакатнинг ҳақиқий хўжайини бўлиши турибди.

Инсон омилини улуғлаш жамиятимиз ҳаёти барча жиҳатларини янада демократлаштириш билан чамбарчас боғлиқдир. Демократиясиз ташаббускорлик ҳам бўлмайди, демократиясиз ишлаб чиқаришни бошқаришда бевосита иштирок этиш ҳам бўлмайди, демократиясиз социал адолат ҳам бўлмайди, демократиясиз ҳар бир кишининг бутун жамият ишларига дахлдорлиги ҳам бўлмайди.

Агар халқ хўжалигидаги ўзгаришлар тўғрисида гапирадиган бўлсак, биз бошқарувнинг кўпроқ маъмуриятчилик методлари устунлигидан эндиликда кўпроқ иқтисодий методлар устунлигига, тўла хўжалик ҳисобига ўтмоқдамиз. Давлат йўли билан планлаштиришда, молиявий сиёсатда давлат корхоналари ва ташкилотларини, кооперацияни, якка тартибдаги меҳнат фаолиятини уйғун ривожлантиришни таъминлаш вазифаси ўртага қўйилмоқда. Товар-пул муносабатлари йўлидан асосланмаган ғовларни олиб ташлаш, корхоналарни ўзини-ўзи маблағ билан таъминлашга ўтказиш лозим. Иш ҳақи соҳасидаги сиёсат тубдан қайта қурилади, иш ҳақи иш натижаларига бевосита боғлиқ қилиб қўйилади. Корхоналарнинг мустақиллиги ва иқтисодий жавобгарлиги таъминланади. Чет эллардаги шериклар билан савдо-иқтисодий алоқаларни фаоллаштиришнинг янги негизига асос солинмоқдаки, бу жумладан Совет корхоналарига ҳам, Италия корхоналарига ҳам ўзаро наф келтирилган бўлур эди.

Бизнинг асосий куч-ғайратимиз социалистик принциплар ва афзалликлар негизида (биз илгари бу принциплар ва афзалликлардан ёмон фойдаланган эдик) иқтисодий тараққиётни жадаллаштириш воситасини яратишга қаратилгандир.

Савол: Январь Пленумидан кейин туб ислоҳотларга ўтиш ниҳоятда қийин иш эканлиги ва у қаршиликка учрашига шак-шубҳа қолмаган эди. Сиз, жумладан 1986 йил июнь Пленумида иқтисодий, социал, маданий, идеологик ва ахлоқий ўзгаришлар қилиш кўзда тутилаётган барча соҳаларда янгиланишга «қаршилик кўрсатиш» борлигини алоҳида таъкидлаган эдингиз. Гарчи Сиз ВЛКСМ XX съездидаги нутқингизда қайта қуриш тарафдорлари ишбошилик қилмоқдалар, деб айтган бўлсангиз ҳам, ўша вақтдан бери қаршилик кўрсатиш кучайгандек таассурот туғилмоқда. Сиз яна қайта қуришнинг «сиёсий душманлари» йўқ ва ҳозирги босқичнинг қийинчиликлари «ҳаммамизга тааллуқлидир», «ахир биз ҳаммамиз ўз давримизнинг фарзандларимиз», деган эдингиз.

Ана шу қаршилик кўрсатишни таҳлил этиш ҳозирги совет жамиятини қизиқарли тарзда кўрсатган бўлур эди. Бу муаммога Сизнинг қарашингиз қандай? Бу қаршилик кўрсатиш қайси формада акс этмоқда? Жамиятнинг ана шу қаршилик кўрсатиш бўртиброқ акс этган соҳалари борми?

Жавоб: Миллион-миллион одамларнинг, бутун жамиятнинг манфаатларига дахлдор бўлган шундай йирик, революцион бурилиш осон кўчади, деб ўйлаш камида нореалистик фикрлаш бўлур эди.

Қайта қуриш бу узоқ давом этадиган қийин жараён эканлигини таъкидлаб ўтмоқчиман. Ана шундай туб бурилиш даврида ишга, одамларга, вазифаларга қўйилаётган янгича талабларни баъзи одамлар тез уддаласа, бошқалар суст бажармоқдалар.

Қайта қуришга қаршилик тўғрисида гапирганимизда биз нимани назарда тутяпмиз? Гап эскича ёндашувлар, эскича одатларнинг кароҳати, янгиликдан ва аниқ иш учун жавобгарликдан чўчиш тўғрисида бормоқда. Бизга тўпланиб қолган бюрократик қатламлар ҳам халал бермоқда.

Аммо қайта қуриш теран илдиз отаётганлиги шубҳасиздир. Жараёнга аҳолининг барча табақалари жалб этилмоқда. Бу жараён аслида ҳар бир гражданнинг манфаатларига дахлдордир. Суҳбатларда, мактубларда, нутқларда одамлар қўллаб-қувватлаш ҳақида гапирмоқдалар ва ёзмоқдалар, фақат бир нарсани — тўхтаб қолмасликни, қайта қуришни давом эттиришни ва бошланган ишни муқаррар охирига етказишни талаб қилмоқдалар.

Савол: «Бошқа йўл йўқ» деган Сизнинг иборангиз бор. Бу ибора Сиз муайян қарорларни «мажбурий» деб ҳисоблаётганлигингизни англатадими? Бу қарорларнинг бир қисми сира беозор эмас ва эҳтимолки, совет жамиятидаги чуқур зиддиятларни очар? Айни вақтда Сиз илгари тузилган зарур қарорлар «ўз вақтида қабул қилинмаганлиги» фактини бир неча бор қоралаган эдингиз. Ана шундай аҳвол қандай рўй берганлигини сўрамоқчи эдик? Бу аҳвол фақат «субъектив» хатолар оқибатида рўй бердими ёки Сизнинг фикрингизча, бу хатолар раҳбарлик механизми ва структураси ишидаги, қарорлар қабул қилиш ва бошқаришдаги ҳақиқий нуқсонлар билан биргаликда содир бўлдими?

Жавоб: Бу саволга КПСС Марказий Комитетининг январь Пленумида жавоб берилган. Асосий масала хусусида гапирмоқчиман: совет халқи Октябрь йўлидан бориб, сиёсий, иқтисодий, социал ва маънавий соҳаларда мислсиз ўзгаришларни амалга оширди. Бугунги Совет Иттифоқи ва унинг халқаро майдондаги роли ҳақида Италия ўқувчиларига гапириб ўтиришимга ҳожат йўқ, деб ўйлайман. Биз сўнгги йилларда дуч келган қийинчиликларнинг илдизлари социалистик тузум табиатида эмас. Балки унинг имкониятларидан етарли фойдаланмасликдадир, социалистик демократияда эмас, балки бу демократия ишининг камчиликларидадир.

Социализм бизнинг мамлакатимизда ўзининг барча имкониятларини рўёбга чиқара олмаганлиги, ўз мазмунининг бутун бойликларини намоён эта олмаганлигининг сабаблари субъектив негизлар билан бир қаторда, биз тушиб қолган тарихий вазиятда ҳамдир. Биз биринчи бўлиб социалистик жамият қуришга тўғри келган даврдаги объектив шароитлар ниҳоятда мураккаб ва ҳатто бешафқат бўлди. Интервенция, Гражданлар уруши, иқтисодий қамал, «санитария» кордони, ҳарбий иғвогарликларни ва империализмнинг доимий тазйиқини бошимиздан кечирдик ва, ниҳоят, совет халқидан ғоят катта куч-ғайрат ва қурбонлар талаб қилган фашизм билан шафқатсиз олишув бўлди. Шундан кейин Ғарб бизга тиқиштирган «совуқ уруш» шароитида уруш кезида вайрон бўлган энг кўп ривожланган регионларимизни тикладик. Социализм қуриб ва уни равнақ топтириб совет халқи яшаган ва курашган конкрет вазият ана шундай бўлди.

Совет жамияти ҳаётининг барча жабҳаларини тубдан қайта қуриш юзасидан тузилган бугунги планларимиз кабинетда ўтириб ўткир мулоҳаза юритиш меваси эмас. Бу планлар йирик ўзгаришлар қилиш учун объектив тарзда етилган эҳтиёжларнинг ифодасидир. Биз социализмнинг ўзини-ўзи ҳаракатга келтирувчи «мотор»ини тўла қувват билан ишлатиш, унинг бунёдкорлик потенциалини тўла-тўкис рўёбга чиқариш учун олға қараб қадам ташлаб бормоқдамиз.

Савол: Сиз ўз нутқларингизда «Совет жамиятини демократлаштириш» мавзуига ҳамиша мурожаат қилмоқдасиз, бу мавзуга кўп ўрин ажратмоқдасиз. Аммо ҳар қалай, бу масалани кенг муҳокама қилиш бошланиши биланоқ, айрим одамлар ҳозирнинг ўзидаёқ шарт-писандаларни илгари сурмоқдалар, гўё демократиянинг «ортиқчалиги» ижтимоий тузум учун хавф туғдиради деган шубҳаларни айтмоқдалар. Сизнинг ўзингиз бу баҳсни қандайдир салбий баҳс, деб қарамаётганлигингизни айтдингиз, чунки «унда жамиятнинг барқарорлиги тўғрисида ўзига хос ғамхўрлик бор». Демократлаштириш қай йўсинда барқарорликка раҳна солиши мумкин?

Жавоб: Чинакам демократлаштириш социализмга сира зиён етказмаслигига ишончимиз комил. Чунки социализм ўз табиатига кўра демократия, халқ ҳокимияти демакдир. Халқнинг ақл-идроки ва сиёсий онглилигига бюрократик ишончсизлик устун чиқадиган бўлса, социалистик қурилиш ишига хавф пайдо бўлади.

Партия Марказий Комитети бу масала хусусида аниқ-равшан фикрини айтди. Бу масалаларни партия ташкилотларида, меҳнат коллективларида муҳокама қилиш демократлаштириш йўлини жуда кенг халқ оммаси маъқуллаётганлигини кўрсатди. Мавжуд келишмовчиликлар жараённинг миқёси, чуқурлиги, суръатлари масалаларига тааллуқлидир, холос. Буни батамом табиий ҳол, деб ҳисоблайман. Бу демократик жараёнларга хос бўлган хусусиятдир.

Бизнинг бугунги баҳсларимиз — бу бошланган ўзгаришлар муваффақияти учун жон куйдираётган маслакдошларнинг баҳсларидир. Биз жамиятни демократлаштириш яна ҳам жўш уриб боришини астойдил истаймиз ва демократиянинг ўзбошимчалик ва анархияга сира-сира дахли йўқлигини аниқ-равшан англаймиз. Худди шунингдек, ақл-идрок билан эҳтиёткорлик қилишнинг ҳадиксирашга сира алоқаси йўқ.

Йўл-йўлакай шуни қайд этиб ўтаманки, буржуа матбуотида мамлакатимиздаги демократлаштириш жараёни бузиб талқин этилмоқда. Афтидан, кимдир ўз газетхонлари ва тингловчиларини гўё Совет Иттифоқидагилар ниҳоят Ғарбдаги демократияга яқинлашишга жазм этдилар, деган гапга ишонтиришни жуда ҳам истаётган кўринади. Иш бутунлай аксинча, деб айтардим. Биз совет жамияти ва халқи орттирган сиёсий ва маданий потенциални ҳисобга олиб, совет социалистик демократизми ленинча принципларининг аввалбошдаги моҳиятини ривожлантирмоқдамиз. Социалистик демократия — бизнинг мақсадимиз ҳам, қайта қуриш шарти ҳам, қудратли воситаси ҳамдир.

Савол: Демократлаштириш деганда жуда хилма-хил тушунчалар англанишн мумкин. Масалан, сайлов ўтказиш практикасини ўзгартириш, Советларнинг ваколатларини ошириш, меҳнат коллективларининг ҳуқуқларини то ўзини-ўзи бошқаришнинг давлат корхонаси тўғрисидаги янги қонунда кўзда тутилаётганига ўхшаш илғор формаларини жорий этишгача кенгайтириш шулар жумласидандир. Демократлаштириш янги юридик гарантияларни ҳам билдириши мумкин. Бундай гарантиялар алоҳида олинган ҳар бир гражданни давлат ва партия аппаратларининг қудратли кучидан ҳимоя қилган ва унга совет жамияти практикасида шу пайтгача учрамаётган ҳуқуқлар берган бўлур эди. Афтидан, баъзи кишилар совет халқи «ҳаддан ташқари кучли» демократия берилишини ўзлаштириб олишга қодир эмас, деб ўйлаётган кўринади. Сиз эса аксинча руҳдаги фикрни билдирдингиз. Сизнинг-ча, бу соҳада инсон омили тўла самара беришини таъминлайдиган чуқур ўзгартишлар қилиш талабига қандай ёндашиш керак? Сиз қайта қуришнинг ўзи учун давлат ва жамоат муассасаларини кенг кўламда ислоҳ қилиш зарур, деб ҳисобламайсизми? Ва ниҳоят, «социал ҳуқуқлар» (меҳнат қилиш, уй-жой, маълумот олиш, моддий таъминланиш ҳуқуқлари ва ҳоказолар)ни «шахсий ҳуқуқлар» (фикрларни эркин изҳор этиш ва тарқатишга, сиёсий ташкилотга, мамлакатга келиш ва ундан жўнаб кетишга бўлган ҳуқуқлар ва ҳоказолар)га қарама-қарши қилиб қўйиш Ғарб билан мунозарадагина эмас, шу билан бирга СССР бугунги кунининг ижтимоий-юридик практикасида ҳам ҳозирдаёқ бартараф этиладиган нарса деб ҳисоблайсизми?

Жавоб: Сизнинг саволингизда баъзи проблемалар шундай талқин этилганки, мен унга қўшилмайман. Жумладан, демократлаштириш жараёнини биз оз бўлмаса йўқ жойдан бошлаётган эканмиз-да. Бу ундай эмас, албатта. Октябрь революциясининг ўзиёқ шахс ҳуқуқлари ва эркинликларини, тенглик ва адолатни қарор топтиришнинг янги босқичини очган эди. Қолаверса, халқ ўзи хоҳламаса туб революцион ўзгартишларни амалга ошира олармиди, фашизмга қарши курашда ўз мустақиллигини қаттиқ туриб ҳимоя қилиб қолармиди, вайрон бўлган мамлакатни қайта тиклаб, социал ва маданий тараққиётнинг замонавий чўққиларига кўтарила олармиди, ахир.

Ҳа, бизнинг тарихимизда социалистик демократияни ривожлантиришга тўсқинлик қилган қийинчиликлар, хатолар, социалистик қонунчиликни ва демократик нормаларини бузиш ҳоллари бўлган эди.

Булар тарихий йўлимизнинг реалликларидир. Биз уларга айни шундай баҳо берамиз. Қайта қуриш турмушнинг барча соҳаларини қамраб олмоқда. Биз бу ишни ижтимоий ривожланиш ғалабаларини сингдириб ҳам, ўтмишдан сабоқлар чиқариб ҳам олиб бораяпмиз. Қайта қуриш социалистик демократизмни чуқурлаштиришни ва халқнинг ўзини-ўзи бошқарувини ривожлантиришни билдиради. Гап сиёсий системамизни бутунлай ўзгартириш тўғрисида эмас, балки унинг имкониятларидан тўлиқроқ, самаралироқ фойдаланиш ҳақида бораяпти.

Навбатда янги муҳим қадамлар турибди. Демократлаштириш жараёнига кўпроқ барқарор ва муқаррар тус беришга қаратилган қонун актлари ҳам тайёрланмоқда. Мақсад битта—у ҳам бўлса меҳнаткаш халқ ҳокимиятини яна ҳам изчилроқ мустаҳкамлашдан, унга тўла ижод эркинлигини беришдан, совет кишисининг сиёсий ҳамда гражданлик ҳуқуқлари ва эркинликлари кафолотларининг бутун системасини кенгайтиришдан иборатдир. Ўз-ўзидан равшанки, бунда бизнинг совет қонунларимиз ва кенг социал-иқтисодий кафолотлар ана шу ҳуқуқ ва эркинликларни таъминлаш ҳамда ҳимоя қилиш воситалари бўлади. Бу нарса инсон ҳуқуқлари тўғрисидаги халқаро фактларга батамом мос келади.

Савол: Сиз комсомолнинг яқинда ўтказилган съездида сўзлаган нутқингизда демократиясиз социализмнинг бўлиши мумкин эмас, дедингиз. Сизга мана шу гапингиз билан бир вақтлар Энрико Берлингуэрнинг демократиянинг «универсал қадрият» эканлиги тўғрисида билдирган фикри ўртасида муайян ўхшашлик бордек туюлмаяптими?

Жавоб: Ўз ҳаёти ва фаолиятини коммунистик идеаллар йўлидаги кураш билан боғлаган сиёсий арбоблар умуман демократиянинг аҳамияти ва роли тўғрисида, хусусан социалистик ўзгартишлар давомида кўп фикр юритганликлари ва бунга жой ва даврни, конкрет сиёсий мавзуни эътиборга олиб, муқаррар равишда турли томонлардан ёндашганликлари мутлақо табиийдир. Уларнинг бу масалаларга принципиал ёндашуви бир хилдадир. Бу гап В. И. Лениндан бошланган бўлиб, у «социализм сари демократизм орқали, сиёсий озодлик орқали борадиган йўлдан бошқа йўл йўқлигини» таъкидлаган эди. Бунга шуни илова қилиб айтаманки, мамлакатимизда барпо этилган социализмнинг ўзини-ўзи такомиллаштириши ва ўзини-ўзи янгилаши сари демократизмни чуқурлаштириш орқали борадиган йўлидан бошқа йўл йўқ.

Демократлаштириш мустақил қимматга эгадир, чунки моддий шарт-шароитларни яратиш билан бир қаторда, ҳар бир шахсни унинг гражданлик активлиги ҳамда масъулиятини ҳар томонлама ривожлантириш учун шарт-шароитни яратиш йўли демократлаштириш орқали ўтади.

Шу билан бирга демократлаштириш ижтимоий мулкчиликнинг мустаҳкам негизига ва эксплуатациянинг йўқлигига асосланганида, у жамиятни ўзгартириш, социализмга энг замонавий формалар бағишлаш мақсадида ундаги барча интеллектуал, маънавий кучларни сафарбар этишни таъминлаган тақдирда демократлаштириш реал бўлиб қолади.

Шу боисдан демократлаштириш барча жабҳаларда қайта қуриш барча ишининг бош воситаси ва гарантияси сифатида майдонга чиқмоқда.

Савол: КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюроси айрим Сибирь дарёлари сувининг бир қисмини жанубга оқизиш лойиҳасини узилкесил рад этди, шунингдек, нацизм ва фашизм устидан қозонилган Ғалаба шарафига Москвада қуриладиган ёдгорликнинг энг яхши лойиҳаси учун очиқ конкурс эълон қилиш хусусида қарор қабул қилди. Иккала ҳолда ҳам бундай натижага «жамоатчилик фикри»нинг роли туфайли эришилди, деб очиқ-ойдин таъкидланди. Бу мароқли ва муҳим белгилардир. Сиз жамоатчиликка ўз мулоҳазасини айтиш ҳуқуқини бериб, қарорлар қабул қилишда иштирок этиш ва жуда муҳим воқеаларга бевосита аралашишда, биринчи навбатда ахборот соҳасида қайси тадбирларни ҳозирги босқичда зарур ва имкони бор тадбирлар, деб ҳисоблайсиз?

Жавоб: Қайта қуриш ва демократик янгиланиш йўлидан қатъият билан бораётган бизнинг социалистик жамиятимиз ишчими, колхозчими, олимми ёки бадиий зиёлилар намояндасими — хуллас, ҳар бир одам планлар ва қарорларнинг муҳокамасига ҳам, уларни амалга оширишдаги куч-ғайратларга ҳам мустақил, шахсий ва оригинал ҳисса қўшишидан ниҳоятда манфаатдорлигига ишончимиз комилдир.

Бунда оммавий ахборот воситалари жуда катта роль ўйнамоқда ва ўйнайди. Улар халқ хоҳиш-иродасини ифода этишнинг бирдан-бир йўли эмас, албатта. Аммо оммавий ахборот воситалари ошкораликнинг энг ваколатли ва оммавий минбаридир. Партия ана шу гражданлик овози ушбу минбардан бирон бир «тўсиқсиз» янграшидан, бу овоз мамлакатдаги ман этилган зоналари бўлмаган баҳслар ҳақида хабардор қилиш билан бир қаторда, қарорларнинг тўғрилиги, уларнинг омма манфаатлари ва эҳтиёжларига мос келиши, сўнгра ана шу қарорларнинг бажарилиши устидан демократик назорат кафолати бўлишидан ҳам манфаатдордир. Марказий Комитет барча даражалардаги раҳбарлардан матбуот сўровларига, ўз шаънларига айтилаётган танқидга вақтида ва амалий жавоб беришларини талаб этмоқда. Ҳозирги вақтда матбуот тўғрисида Қонун тайёрланмоқда, бу Қонуннинг қабул қилиниши оммавий ахборот воситаларининг ҳуқуқий статусини янада мустаҳкамлайди.

Жамоатчилик фикрининг таъсирчанлиги кўп жиҳатдан унинг билимдонлигига, ихтиёридаги ахборотнинг нечоғли тўғрилигига боғлиқлиги тушунарлидир. Ўзининг жисмоний ва маънавий саломатлиги учун онгли равишда фаол курашаётган жамиятга ўз дардларини яширишнинг ҳожати йўқ, чунки бу нарса касалликни даволашни қийинлаштиради, холос — бунга бизнинг ишончимиз комил. КПСС ошкораликни кенгайтиришни мамлакат социал-иқтисодий ва маънавий янгиланиши манфаатлари йўлида жамоатчилик фикрини активлаштиришнинг қудратли воситаси деб билади.

Савол: Совет зиёлилари фикр-мулоҳазаларнинг рўйирост кўриниб турган турли-туманлигига қарамай, янгиланишни маъқуллаб кутиб олди ва уни қўллаб-қувватлашга ўзини сафарбар этди. Кинематографчилар, ёзувчилар, журналистлар союзларининг съездлари катта қизиқишни ва кураш истагини намойиш этди. Аммо шунга қарамай, бизнинг фикримизча, ҳали ўзини-ўзи ифода этиш эркинлиги соҳасида, шунингдек партиянинг раҳбарлик роли ҳамда маданият ва санъат арбобларининг ижодий муносабатлари ўртасида анчагина муаммолар бор.

Сиз ана шу масалалар комплексига қандай баҳо берасиз?

Жавоб: Ижодий союзларимиздаги мунозаралардан хабарим бор ва шуни айтишим керакки, бу мунозараларда зиёлиларни партияга қарама-қарши қилиб қўйишга уринишларни кўрмадим. Аксинча, ижодкорлар барча зиёлилар сингари, партиянинг қайта қуриш, демократлаштириш йўлини фаоллик билан қўллаб-қувватладилар. Зиёлиларнинг манфаатлари ва совет жамияти тараққиётининг мақсадлари бир-бирига монанддир. Санъаткор ва партия жамиятни социалистик негизда янгилашдан иборат бир мақсад сари бормоқда.

Ёзувчилар, рассомлар, композиторлар ўртасида, театр аҳли даврасида, кино ходимлари ўртасида қизғин мунозаралар бўлмоқда. Баъзида бу мунозаралар ўткир тус олмоқда. Одамлар, шу жумладан зиёлилар ҳам кенгайиб бораётган демократия шароитида яшаш ва ишлашга кўникишлари лозим. Муаммолар ҳам, нуқтаи-назарларнинг тўқнашуви ҳам демократик жараён давомида мунозара қатнашчиларининг ўзлари томонидан ҳал этилиши керак. Бу даврадаги коммунистлар эса, ўз номларига яраша муносиб ўрин эгаллашлари шарт.

Қайта қуриш зиёлиларимизда социализмга ишонч потенциали жуда катта эканлигини, уларнинг социализм ғоялари ва қадриятлари учун курашга, ўз ижодларида бу ғоялар ва қадриятларни кўпайтиришга тайёр эканликларини кўрсатди. Биз партиянинг қайта қуриш йўлини улар қўллаб-қувватлаётганини реал ҳис этяпмиз. Шу боисдан ҳам Совет зиёлилари мамлакатимизни қайта қуришда улар зиммасига тушаётган юкни ўз елкаларига олишига шак-шубҳамиз йўқ.

Савол: 1977 йилдаги Конституция партияга жамиятни йўналтирувчи куч ролини белгилаб берган. Аммо Сиз январь Пленумида: «жамиятни ташкил этишнинг практикада вужудга келган формалари қандайдир абсолютлашиб қолган эди. Бунинг устига, мана шундай тасаввурлар аслида социализмнинг моҳияти таърифлари билан айнан бир нарса деб, ўзгармайдиган ҳолатлар, деб тақдим этилган ҳамда холисона илмий таҳлил қилишга ўрин қолдирмайдиган ақидалар тарзида тасвирланган эди» дедингиз. Биз бунга аҳамиятга молик таъкидлов деб қараймиз. Бу партия концепциясига ҳам тааллуқлими?

Жавоб: Партия марксча-ленинча позициялардан туриб, содир бўлаётган жараёнларни идрок этади, стратегия ва тактикани ишлаб чиқади, ташкилотчилик ва идеология ишини олиб боради. Қайта қуриш партия ташаббуси билан бошланди ва унинг раҳбарлигида амалга оширилмоқда — бу қайта қуриш муваффақиятининг ва унинг меҳнаткашлар манфаатларига, социализм манфаатларига мос тушишининг энг муҳим шартидир.

Биз ўтмиш сабоқларини эътиборга олдик. Ўз мамлакатимиздан бошқа жойлардаги сабоқларни ҳам четда қолдирмадик. Партия ўзининг раҳбарлик ролини амалга оширишда автоматизмга умид боғлаши мумкин эмаслигини биламиз. Бу — таҳликали оқибатларга олиб бориши мумкин. Башарти, партия жамиятдаги объектив жараёнларни идрок қилишда орқада қолса, етилган муаммоларни ўз вақтида пайқаб олмаса, уларни ҳал этишда сусткашлик қилса, партиянинг ҳам, мамлакатнинг ҳам ривожланишида қийинчиликлар келиб чиқиши муқаррар.

Шу боисдан ҳам партия ўзи доимо ривожланиши, ҳамиша изланиш билан шуғулланиши, ўз фаолиятининг форма ва методларини янгилаб туриши керак. Шу боисдан ҳам партия қайта қуришни ўзидан бошлади. Шу ўринда ички партиявий демократияни ҳар томонлама ривожлантириш, барча поғоналарда коллектив раҳбарликни, кадрларни танлаш ва жой-жойига қўйишнинг ленинча принципларини амалга ошириш алоҳида аҳамият касб этади. Бошланғич партия ташкилотларининг ваколатлари кенгайтирилмоқда. Ҳар бир коммунистнинг топширилган иш учун ва, қолаверса, бошқа топшириқларнинг бажарилиши учун ҳам шахсан масъулияти оширилмоқда. Жамиятни соғломлаштириш билан ҳар бир партия аъзосининг соф, ҳалол қиёфаси бир-биридан ажралмасдир.

Савол: Яқинда Сиз Чехословакияда бўлдингиз ва 1968 йилги воқеаларни эсладингиз. Шу масала хусусидаги фикрингизни билсак бўладими?

Жавоб: 1968 йилда Чехословакияда бўлган воқеаларга баҳо бериш — аввало чехословакиялик ўртоқларнинг ўз иши.

Ўша пайтдан буён ўртоқ Г. Гусак бошчилигидаги ЧКП раҳбарияти катта иш қилди. Чехословакия кўпгина соҳаларда анча олға силжиди. Яқиндаги визитим чоғида бунга шахсан ишонч ҳосил қилдим. Чехословакиялик ўртоқлар ҳам ўз шароитларига асосланиб, социализмни такомиллаштириш йўлларини излаётганликларини кўрдик. Уларнинг ўз муаммолари бор, улар шу муаммоларни ҳал этмоқдалар.

Савол: Чернобиль фожиасидан кейин орадан бир йил ўтди. У СССРни қандай фикр-мулоҳазаларга олиб келди ва максимал хавфсизликни таъминлай оладиган энергетика сиёсати, ахбороти, халқаро сиёсат соҳаларида қандай хулосалар чиқарилди?

Жавоб: Ўтган воқеа биз учун жиддий сабоқ бўлди. Фан-техника революцияси шароитида техниканинг пухталиги, унинг хавфсизлиги масалалари, мураккаб машина-ускуналарни ишлатишдаги интизом, тартиб ва уюшқоқлик масалалари биринчи даражали аҳамият касб этишига яна бир бор ишонч ҳосил қилдик.

Чернобилдаги воқеалар ядро энергетикасининг халқаро хавфсизлигини таъминлаш нормалари тўғрисидаги масалани кун тартибига кўндаланг қилиб қўйди. Биз Венада МАГАТЭ бош конференциясининг махсус сессиясини ўтказиш ташаббусини кўтариб чиқдик. Ядро энергетикаси хавфсизлигининг энг муҳим масалаларини ҳал қилиш имконини берадиган халқаро механизм вужудга келмоқда. Ҳозир бу ишда интенсив халқаро ҳамкорлик мутлақо зарур. Биз бундай ҳамкорликка тайёрмиз.

Яна бир гапни айтиб ўтмоқчиман. Чернобиль бизни кўп нарсага ўргатибгина қолмай, ҳозир ҳам ўргатмоқда, ўйлаш, таҳлил этиш, таққослашга мажбур қилмоқда. У янги тафаккурни, дунёга ҳозирги замоннинг жаҳоншумул муаммолари нуқтаи назаридан қарашни ривожлантиришга актив ундамоқда. Чернобиль сабоқлари бутун инсоният учун муҳимдир. Ҳаммамиз учун умумий бўлган шу сабоқларни эсда тутиш муҳимдир. Айнан шу сабоқлар барча давлатларнинг ядро урушига йўл қўймаслик учун бўлган масъулиятини янада равшанроқ кўрсатиб берди.

Савол: Алоқаларнинг эски йўл-йўриқлари ва усуллари бартараф этилаётган ҳозирги пайтда бутун дунё тараққийпарвар кучлари ўртасидаги муносабатларни қандай тушунмоқ керак? Ҳозир интернационализм нималарда ифодаланиши мумкин?

Жавоб: Тараққийпарвар кучлар ўртасидаги муносабатлар хилма-хил. Улар «тараққиёт» тушунчасининг ўзига кўпинча турли мафкуравий ва сиёсий мазмунни киритмоқдалар. Айни вақтда бизнинг кўз ўнгимизда уларнинг ўзаро баҳамжиҳат ҳаракати, энди айтиш мумкинки, жаҳон миқёсида кенгайиб бормоқда.

Бирдамлик ва ҳамкорлик ҳозир ҳар қачонгидан ҳам зарурлигига аминман, чунки тобора кўпроқ муаммолар умумий характер касб этиб, интернационал ёндашувларни талаб қилмоқда.

Агар компартиялар ҳақида гапирадиган бўлсак, уларнинг ҳар бири миллий заминда ўсди. Аммо уларнинг ҳаммаси ўз мамлакати ишчилар синфининг, меҳнаткашларининг туб манфаатларини ифодалашлари билан бирга, муштарак мақсадга эгадирлар, бу мақсад тинчлик ва социализмдир. Уларни жипслаштириб турган мақсад мана шу. Шу билан бирга интернационализм ҳамиша аниқ-равшандир. Унинг таъсирчанлиги амалий ҳамкорлик билан белгиланади. Бунинг учун ҳозирги шароитда бирон-бир махсус механизм, айниқса, «марказ» мутлақо кераксиздир, бунинг устига, беҳудадир. Уни қайта тиклаш тўғрисида бирон-бир партиянинг режалари ёки таклифлари менга маълум эмас. Сиёсатни ва фаолият формаларини белгилаш алоҳида ҳар бир партиянинг ўз ҳуқуқ доирасига мансубгина бўлиб қолмай, шу билан бирга ҳамкорликнинг ўзини ҳам фақат ихтиёрий ва тенг ҳуқуқли асосга қуриш мумкин.

Очиғини айтсам, дунё коммунистларининг кўп томонлама учрашувлари тўғрисидаги таклифларга нисбатан ҳаракатимизнинг айрим бўғинларидаги безовталик билан қараш менга тушунарли эмас. Бошқа сиёсий кучлар, ҳатто тараққийпарвар бўлмаган кучлар ҳам ўзларининг халқаро учрашувларини фаоллик билан ўтказаётган бир пайтда шундай бўлмоқда. Бизнинг назаримизда бу масалага холисона ёндашиш, эскирган хавотирликлар ва сийқа фикрларни улоқтириб ташлаш, янги вазиятга янгича назар билан қараш лозим.

Ҳозирги дунёнинг барча тараққийпарвар кучлари ўртасидаги муносабатлар ҳақида гапирадиган бўлсак, ядро урушининг олдини олиш муаммоси улар ўртасидаги муносабатларнинг асоси, ўзаги, негизи бўлиши кераклигига бизнинг ишончимиз комил. Бошқа ҳамма муаммоларни мана шу муаммога бўйсундириш лозим, деб ўйлаймиз.

Кейинги икки йил ичида, масалан, Ғарбий Европадан тортиб Японияга социалистик ва социал-демократик партияларнинг вакиллари билан кўп марта мулоқотда бўлдим. Ана шу мулоқотлар давомида ҳеч ким ўз қиёфасидан маҳрум бўлгани йўқ, аммо менинг назаримда, бир қанча жуда муҳим масалалар хусусида умумий тил топишга муваффақ бўлинди.

Биз кўпгина революцион-демократик партиялар ва миллий озодлик ҳаракатлари билан жуда мустаҳкам алоқалар боғлаганмиз, бир қанча мамлакатлардаги «кўкатпарварлар» билан алоқа ўрнатганмиз, нуфузли сиёсий кучлар билан, масалан Ҳиндистон Миллий конгресси билан яхшигина муносабатларга эгамиз. Жамоат ташкилотларимиз урушга қарши турли-туман ўнлаб ҳаракатлар ва бошқа ҳаракатларнинг вакиллари билан мунтазам равишда учрашиб турибдилар.

Мулоқот — замоннинг амридир, бу — дунё ўзаро боғлиқлигининг ифодасидир.

Ҳозирги дунё ҳақиқатан ҳам мураккаб, зиддиятли, хилма-хил, таъбир жоиз бўлса, ранг-барангдир. Энди уни фақат икки бўёқ, қора ва оқ ёки қизил ва оқ ранглар билан чизиб бўлмайди.

Шунга аминмизки, дунёга очиқ кўз билан, бегараз қараш, тараққийпарвар кучлар ва партияларни яқинлаштирадиган ҳамма омилларни излаш, тафовут ёки зиддиятларни хас-пўшламаслик кераклиги равшан. Бошқаларнинг мустақиллик, ўз нуқтаи назарига эга бўлиш, ҳақиқатга эришишнинг ўзига хос йўлларини излаш ҳуқуқини ўзининг худди шундай ҳуқуқи каби сўзда эмас, балки амалда ҳурмат қилиш керак.

ДУНЁ ВОҚЕАЛАРИ

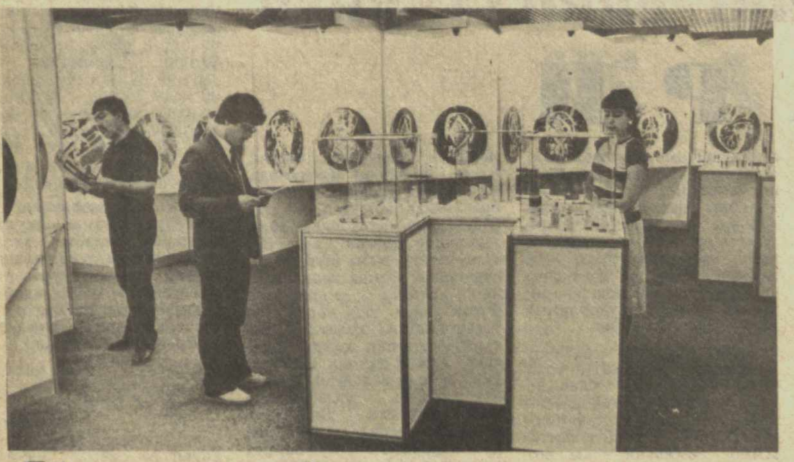

Дўстларимиз кўргазмаси

Республикамиз пойтахтининг «Туризм уйи»да кўргазма очилди. Бу ерда Венгрия Халқ Республикасининг фармацевтика саноатида ишлаб чиқарилаётган турли дори-дармонлар ҳамда тиббиётга оид адабиётлар намойиш этилмоқда. Тошкентликлар Венгрия медицинасида қўлланилаётган ҳамда кўплаб мамлакатларга экспорт қилинаётган маҳсулотлар билан яқиндан танишмоқдалар. Жумладан, юрак, қон-томир, жигар, юрак-асаб касалликларининг олдини олиш, аниқлаш ва даволашда қўлланиладиган дори-дармонлар ҳақида маълумот олиш мумкин.

Қардош Венгрия фармацевтикаси саноати «Гедеон Рихтер А. О.» химия заводида ишлаб чиқарилаётган маҳсулотларга асосланган. Иқтисодий алоқаларга асос солинган 1947 йилда бор-йўғи 30 минг сўмлик дори-дармон СССРга етказиб берилган бўлса, 90-йилга қадар бу рақамни бир неча миллион сўмга кўпайтириш кўзда тутилмоқда. Ишлаб чиқарилаётган дори-дармонларнинг ярмидан кўпи Совет Иттифоқига экспорт қилинаётир. Венгриянинг «Медимпэкс» маҳсулотлари Тошкентда олти йил аввал ҳам намойиш этилган эди. Дўстларимиз кўргазмаси СССР ва Венгрия ўртасида тобора яхшиланиб бораётган иқтисодий ва маданий алоқаларнинг янада мустаҳкамланишига хизмат қилмоқда.

СУРАТДА: Венгриянинг «Медимпэкс» дори-дармонлари кўргазмасида.

В. Молгачев фотоси.

АҚШ ядро қуролининг янги туркумини яратмоқда

НЬЮ-ЙОРК, 18 май. (ТАСС). Қўшма Штатлар учинчи туркумга мансуб ядро қуролини яратиш соҳасидаги ишларни зўр бериб давом эттирмоқда, деб хабар қилади «Тайм» журнали. Биринчи ва иккинчи туркумларга мансуб ядро қуроли беназорат кенг вайронгарчиликлар қилишга қодир бўлса, учинчи туркум қуроли «юксак даражада танлаб ҳаракат қилиш қобилиятига эга бўлади», деб ёзади журнал. СМТни амалга ошириш ташкилотининг директори генерал-лейтенант Жеймс Абрахамсон «Прометей» деб аталган мана шу қуролни яратиш программаси жадаллик билан турмушга татбиқ этилаётганини тасдиқлади.

Учинчи авлодга мансуб ядро қуроли орасида, деб уқтиради журнал, «Зарба урувчи асосий кучи микротўлқинлардан иборат бўлган бомба бор. Шу бомба космосда портлатилса, душман команда марказларининг электрон асбоб-ускуналарини ишдан чиқара олади». 10 мегатонна кучга эга бўлган заряд ердаги ҳимояланмаган электрон асбоб-ускуналарни салкам 3,2 минг километр радиусда «яроқсиз темир-терсак»ка айлантириб қўяди, деб тахмин қилинмоқда. Америкалик мутахассисларнинг фикрича, микротўлқинлар ерда душманнинг ҳаракатчан ракеталарини яксон қилиш учун самарали қурол бўлиб қолиши мумкин.

Кампучия халқи Пол Пот тўдаси БМТдан чиқариб юборилишини талаб қилмоқда

Кампучия ҳукумати ва халқи Пол Потнинг жиноятчи тўдасини БМТдан ва бошқа барча халқаро ташкилотлардан чиқариб юборишни талаб қилмоқдалар. Миллий қурилиш ва Кампучияни Ҳимоя қилиш ягона фронти ўтказган митинг қатнашчилари ана шундай талабни илгари сурдилар.

БМТда, бошқа халқаро ташкилотларда Кампучия Халқ Республикасининг ягона қонуний ҳукумати мамлакатнинг вакили бўлиши лозим, дейилади митинг аҳли халқаро ташкилотлар номига юборган талабномада. Республикада 20 май куни нишонланадиган Пол Пот зулми қурбонлари хотираси куни муносабати билан қабул қилинган ҳужжатда мамлакатда ялпи қирғинни уюштиришда айбдор бўлган Пол Пот, Иенг Сари ва Кхиеу Самфан каби жаллодлар халқаро трибунал олдида жавоб беришлари керак, деб таъкидланади.

Кампучия Халқ Республикаси халқи, дейилади ҳужжатда, Пол Пот тўдасининг вайронагарчилик келтирган ҳукмронлигидан кейин мамлакат жароҳатларини даволаётган республикага мадад бераётган қардош социалистик давлатларга, бошқа барча мамлакатларга чуқур миннатдорчилик изҳор этади.

АДРда яраш жараёни

КОБУЛ, 18 май. (ТАСС). Миллий яраш даъватига жавобан яна 180 нафар афғон граждани Покистондан Ватанига қайтиб келди. Маҳаллий маъмурлар уларга моддий ва молиявий ёрдам бердилар, уларни иш билан таъминладилар. Ҳозиргача фақат Кунор вилоятининг ўзига 1600 дан кўпроқ афғон қайтиб келди, 200 дан зиён киши Вардак вилоятидаги ўз уйларига қайтишди.

Ҳукуматга қарши қуролланган бўлинмаларнинг кўпгина раҳбарлари бундан буён қон тўкилишининг бемаънилигини тушуниб, ўт очишни тўхтатиш тўғрисида музокаралар олиб боришга киришмоқдалар. Кунор вилоятида 24 та гуруҳ билан ана шундай музокаралар олиб борилмоқда. Оппозициячи гуруҳларнинг 13 та раҳбари билан уруш ҳаракатларини бошламаслик ҳақида битимлар имзоланди.

Шу билан бирга яраш жараёни турли вилоятларда турлича ўтаётганлигини кўрсатувчи фактлар ҳам бор. Баъзи тўдаларнинг бошлиқлари АХДП ва АДР ҳукумати уларнинг асрлар давомида қарор топган қонуний ҳуқуқлари ва анъаналарига ҳамла қилмоқда, деб ҳисоблаб, халқ ҳокимияти билан музокаралар олиб боришдан бош тортмоқдалар. Масалан, Вардак вилоятида яраш сиёсати эълон қилинган пайтдан буён атиги 20 киши ўз қуролини ташлади.

ФОРС КЎРФАЗИДАГИ ВАЗИЯТНИНГ КЕСКИНЛАШУВИ

БАҒДОД, 18 май. (ТАСС). Расмий ҳарбий вакилнинг айтишига кўра, ҳаво ҳужумидан мудофаа кучлари Эрон икки самолётининг Ироқ шимолидаги Дахук шаҳрини бомбардимон қилишга уринишини барбод этдилар ва улардан бирини уриб туширдилар. Ҳарбий-ҳаво кучларининг самолётлари Эрон соҳили яқинидаги икки «йирик денгиз нишонига» ҳужум қилди. Фао ярим ороли жануброғида жойлашган «Ал-Амиқ» нефть платформаси районида душманнинг бир ҳарбий катери чўктириб юборилди. Басранинг шарқроғида жанглар давом этди, бу ерда қурол-аслаҳаларнинг бир неча омбори ва артиллерия позициялари яксон қилинди.

Эроннинг узоққа отувчи артиллерияси Басранинг турар-жой кварталларини яна ўққа тутди.

НИКОСИЯ, 18 май. (ТАСС). ИРНА агентлигининг хабарига кўра, ўтган кеча-кундузда Эроннинг ҳарбий-ҳаво кучлари самолётлари Дахук вилоятидаги ҳарбий ва саноат объектларига ҳужум қилган ва душманга анча талафот етказган. Фронтнинг шимолий участкасида қизғин жанглар давом этган, бу ерда Курд қуролли отрядлари ёрдамида душманнинг 10 таянч пункти яксон қилинган. Ормуз кўрфазида 19 чет эл кемаси тўхтатилиб тафтиш қилинган.

ВАШИНГТОН, 18 май. (ТАСС). Якшанба куни кечқурун Ироқнинг икки қирувчи самолёти Форс кўрфазида АҚШ ҳарбий-денгиз кучларининг «Старк» ракета фрегатини ўққа тутди, деб маълум қилди Пентагоннинг расмий вакили. Ҳужум Бахрайндан 85 миль нарида бўлди. Фрегатга иккита ракета келиб теккан ва ёнғин чиқан, лекин фрегат Баҳрайн томон ўзи сузиб бормоқда. Пентагон экипажнинг 28 аъзоси ҳалок бўлганлигини ва 6 аъзоси жароҳатланганини билдирди.

АҚШ давлат департаменти ҳужум муносабати билан Ироқнинг Вашингтондаги элчисига қатъий норозилик билдирганлигини, АҚШнинг Бағдоддаги элчиси эса Ироқ ҳукуматидан ана шу можаро муносабати билан тушунтириб беришни талаб этишини маълум қилди.

Пентагон ва давлат департаменти вакиллари «Старк»ка «янглишиб» ҳужум қилинган, деб ҳисобламоқдалар. Бу фрегат Форс кўрфазида доимий турган АҚШ ҳарбий-денгиз кучлари составидаги бешта кеманинг биридир. Бу кемаларнинг ҳаммаси Бахрайнда туриб, уларга АҚШ савдо кемаларини ҳужумдан ҳимоя қилиш вазифаси юклатилган, деб қайд этади ЮПИ агентлиги.

ТЕЛЕТАЙП ЛЕНТАСИДАН

● ЖАКАРТА

«Кракатау стил» кампанияси металлургия заводининг цехларидан бирида (бу завод ғарбий Ява вилоятидаги Чилегон шаҳрида жойлашган) техник сабабларга кўра газ қувурида портлаш юз берди. Антара агентлигининг хабар қилишича, портлаш натижасида бир неча ишчи жароҳатланди. Цехда ишлаш вақтинча тўхтатиб қўйилди. Металлургия соҳасидаги мутахассислар ва хавфсизлик хизмати вакилларидан тузилган комиссия қўпорувчилик белгиларини топа олмади.

● ТОКИО

Ўтган ҳафта Тинч океанидаги Фиджи деган кичик бир давлатда ҳарбий тўнтариш натижасида ҳокимият тепасига келган янги ҳукуматга бўйсунмаслик кампанияси авж олиб кетган. Киодо Цусин агентлигининг хабар қилишича, мамлакатда бугун кўпгина магазинлар беркитиб қўйилди. Ягона аэропорт ва бутун жамоат транспорти ишламаяпти. Бундан олдин Фиджи аҳолисининг тахминан ярмини ташкил этувчи ҳинд жамоаси раҳбарлари ҳукумат тўнтаришига қарши умумий норозилик, иш ташлаш ўтказишга чақирган эди.

Мамлакатнинг асосий экспорт маҳсулоти — шакарқамиш етиштирувчилар, башарти, ҳокимият қамоққа олинган қонуний ҳукуматга қайтариб берилмас экан, ҳосилнинг ҳаммасини куйдириб юбориш билан дўқ қилдилар. Киодо Цусин агентлигининг хабарларига кўра, қуролли кучларнинг қўмондонлиги резервдаги кучларга доимий армия бўлинмаларига қўшилиб, норозилик намойишларини бостиришга тайёр бўлиб туришни буюрган.

● ЖАНУБИЙ КОРЕЯ

Бугун Жанубий Кореядаги Кванжу шаҳри қабристонида Чон Ду Хваннинг америкапараст режими ўтказаётган репрессия сиёсатига қарши норозилик мотам митинги ўтказилди. Бу қабристонга бундан етти йил муқаддам, 1980 йил май ойида ҳарбий хунтага қарши исён кўтарган қуролсиз шаҳар аҳолисидан диктатуранинг жазо отрядлари ўч олиши вақтида қурбон бўлганлар дафн этилган. Шаҳарга келтирилган тартибсизликни бостириш махсус кучлари ҳалок бўлганларнинг қариндош уруғларини сурбетлик билан тинтидилар, бу эса аҳолининг қаттиқ норозилигини келтириб чиқарди. Тўқнашувлар чоғида полиция автомобилларидан бирига ўт қўйиб юборилди.

РЕКЛАМА * ЭЪЛОНЛАР

Республика кинофильмлар прокати контораси

МАЙ ОЙИДА РЕСПУБЛИКА ЭКРАНЛАРИГА ЯНГИ БАДИИЙ ФИЛЬМЛАРНИ ЧИҚАРДИ

«КИН-ДЗА-ДЗА»

(икки серия)

Сценарий муаллифлари — Г. ДАНЕЛИЯ, Р. ГАБРИАДЗЕ.
Режиссёр — Г. ДАНЕЛИЯ.
Бу фантастик ва кесатиқ руҳидаги комедияда икки замондошимиз — прораб Машков ва студент Алексидзеларнинг ўзлари кутмаган ҳолда тўсатдан бугунги Москвадан номаълум ўзга сайёрага бориб қолишлари ҳақида ҳикоя қилинади.
Ролларда: С. ЛЮБШИН, Л. ГАБРИАДЗЕ, Е. ЛЕОНОВ, Ю. ЯКОВЛЕВ ва бошқалар.

«МОСФИЛЬМ» КИНОСТУДИЯСИ МАҲСУЛОТИ.

«ЎТМИШНИНГ АҲАМИЯТИ ЙЎҚ»

Сценарий муаллифлари — С. ГАГАРИН, В. КУЗНЕЦОВ.
Режиссёр — Э. ХОДЖИКЯН.
Ролларда: Б. ШЕРБАКОВ, Л. НИЛЬСКАЯ, П. ГЛЕБОВ, В. САФОНОВ, В. ШИЛОВСКИЙ ва бошқалар.
Бу сиёсий детектив фильмда уруш даврларидан буён яшириниб юрган ва бизнинг шу кунларимизда чет эл разведкаларидан бирининг қутқуси билан актив фаолият кўрсата бошлашга уринган бир гуруҳ фашист агентларининг Давлат хавфсизлик органлари томонидан фош этилиши ҳақида ҳикоя қилинади.

«МОСФИЛЬМ» КИНОСТУДИЯСИ МАҲСУЛОТИ

«ҚЎЛГА ТУШИРИШ»

Сценарий муаллифи — Е. МЕСЯЦЕВ.
Режиссёр — С. ТАРАСОВ.
Ролларда: А. РОСТОЦКИЙ, В. МЕНЬШОВ, Я. ДРУЗЬ, Л. КУЛАГИН, Б. ХИМИЧЕВ ва бошқалар.
Бу ўткир сюжетли фильмда совет чегарачиси мичман Алексей Бахтеевнинг муҳит тақозосига кўра мамлакатимиз ерига суқилиб кирган душман жосусини ёлғиз ўзи таъқиб этиб боришга мажбур бўлгани ҳақида ҳикоя қилинади.

«МОСФИЛЬМ» КИНОСТУДИЯСИ МАҲСУЛОТИ

БИЗГА ЁЗАДИЛАР

УЛУҒ САНАГА БАҒИШЛАБ

● Хўжаобод район марказида улуғ инқилобнинг 70 йиллигига бағишлаб «Октябрь менинг тақдиримда» мавзуида кеча ўтказилди.

Кечада колхоз тузуми ветерани Маҳмуджон Қобулов, Улуғ Ватан уруши қатнашчиси Йўлдош Қорабоев, республикада хизмат кўрсатган ўқитувчи Ҳанифа Кўчарова, Киров номли агросаноат комбинатининг илғор сут соғувчиси Роза Исмановалар сўзга чиқдилар. Кеча иштирокчиларига «Армуғон» ашула ва рақс ансамбли катта программада концерт қўйиб берди.

Р. ЖУМАНИЁЗОВА.

ҚИЗИҚАРЛИ УЧРАШУВ

● Иштихон шаҳри марказидаги «Мир» кинотеатрида район меҳнаткашлари «Ҳужум» ҳаракатининг фаол иштирокчилари билан учрашдилар.

Учрашувда 1927 йилдан КПСС аъзоси Шакарой Аҳмедова, биринчи тракторчи аёллардан кекса коммунист Ҳафиза Нуруллаевалар ўзларининг босиб ўтган жанговар ҳаёт йўллари ҳақида сўзлаб бердилар.

Ў. САИДОВ.

ЯНГИ ДОРИХОНА

● Фарғона районининг Ҳамзаобод қишлоғида янги дорихона очилди. Дорихона замонавий медицина асбоб-ускуналар билан жиҳозланди.

Бу билан областда дорихоналар сони кўпайди. Бу йил аҳоли зич жойлашган районларда яна 5 та янги дорихона очиш мўлжалланган.

М. МИРЗАШАРИПОВ.

● *Фотоайбнома*

УВОЛИ ТУТМАЙДИМИ?

ХОРАЗМ ОБЛАСТИ. Урганч нон комбинатининг ёпиладиган нон цехида бўлганмисиз? Агар кирган бўлсангиз, бу ерга техника тараққиёти қадам ранжида қилмаганлигининг гувоҳи бўласиз. Фан-техника ютуқлари нима учундир ана шу цехни нуқул четлаб ўтади. Бу ердаги ускуналар, таъбир жоиз бўлса, кун сайин эмас, соат сайин эскириб бормоқда. Дастгоҳларнинг бир қисми эса умуман бутунлай яроқсиз ҳолга келиб қолган. Шу туфайли ишларнинг асосий қисми қўлда бажарилмоқда.

Бунинг оқибати қандай бўлиши ҳеч кимга сир эмас. Ёпилган нонлар маза-матрасиз, суви қочган, хом-хатала. Шундай ҳоллар ҳам бўладики, хамир ичидан нонга ҳеч алоқаси йўқ нарсалар ҳам чиқиб қолади. Маҳсулот ассортименти ниҳоятда кам.

Харидор нон харид қилгани дўконга киради-да, цех маҳсулотини кўргач, оғир хўрсинади-да, орқасига қайтиб кетади. Сотилмаган нонларни эса яна машиналарга ортиб комбинатга қайтариб юборишади. Масалан, ўтган йили комбинатга 9490 сўм 47 тийинлик 18787 килограмм нон-булка маҳсулотлари қайтариб юборилди. Ҳозир ҳам корхонага кетма-кет рекламациялар тушиб турибди.

Урганч нон комбинати коллективини бу нарса ташвишга солмаётганга ўхшайди. Улар олаётган унларида қанчадан-қанча кишиларнинг меҳнати борлигини, давлатнинг қанчадан-қанча маблағи сарфланганлигини бир ўйлаб кўрсалар яхши бўларди.

Суратларда: 1. Урганч дўконларига келаётган нонлардан «намуна». 2. Мунаввара Матёқубова қурилма нособлиги туфайли қўлда ишламоқда.

Қ. ОТАЕВ фотолари (ЎзТАГ).

ДИЛДОРАНИ ИЗЛАЙМИЗ

Республика ички ишлар органлари бир ярим ёшли Дилдора Тошпўлатовани излашмоқда. У 1986 йил 9 октябрь куни болалар аравачасида Навоий шаҳридаги марказий универмаг биносида қаровсиз қолдирилган ва шу ердан йўқолган.

Унинг гарданида пуштиранг доғ бор.

Ўртоқлар! Дилдоранинг қаердалигидан ёки унинг йўқолишидан хабар топганлар бўлса, яқин орадаги милиция органига маълум қилишлари ёки телефонда 02 рақами орқали қўнғироқ этишлари сўралади.

Суратда: Дилдора ТОШПЎЛАТОВА.

Театр

НАВОИЙ НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ АКАДЕМИК КАТТА ТЕАТРИДА — 20/V да **Корсар,** 21/V да **Отелло,** 22/V да **Раймонда,** 23/V да **Фидойилар.**

ҲАМЗА НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ АКАДЕМИК ДРАМА ТЕАТРИДА — 20/V да **Парвона,** 21/V да **Қутлуғ қон** (В. И. Ленин номли СССР Халқлари Дўстлиги саройи биносида). 22/V да **Ўғрини қароқчи урди,** 23/V да **Ревизор.**

МУҚИМИЙ НОМИДАГИ ЎЗБЕК ДАВЛАТ МУЗИКАЛИ ТЕАТРИДА — 20/V да **Нурхон,** 21/V да **Зўлдир,** 22/V да **Олифта,** 23/V да **Узилган торлар.**

Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг Ишлар мудирлиги аппарати коллективи масъул ходим А. Ҳ. Нажмиддиновга отаси

Нажмиддин ИМОМХЎЖАЕВнинг

вафот этганлиги муносабати билан чуқур таъзия изҳор қилади.

Редактор Л. ҚАЮМОВ.

● *Тингланг, томоша қилинг*

20 май, чоршанба

Телевидение

МТ-I. 8.00 — Зарядка. Мультфильм. Музика. 8.30 — Время. 9.15 — Киноафиша. 10.00 — В. И. Ленин. Ҳаёти саҳифалари. 12.00 ва 16.30 — Янгиликлар. 16.45 — Концерт. 17.15 — Ҳужжатли фильмлар. 18.00 — Ҳозирги давр ва ишчилар ҳаракати. 18.30 — Концерт. 18.45 — Медицина қайта қуриш марраларида. 19.15 — Дунё воқеалари. 19.30 — Ҳужжатли фильм. 20.15 — Концерт. 20.30 — В. И. Ленин. Ҳаёти саҳифалари. 21.30 — Время. 22.05 — «Леонардо одоби» Спектакль. 23.20 — Дунё воқеалари. 23.35 — Дунё ва ёшлар. 00.10 — Тинчлик велопойгаси.

МТ-II. 9.00 — Гимнастика. 9.15 — Ҳужжатли фильм. 9.35 — Табиатшунослик. 9.55 — Илмий-оммабоп фильм. 10.05 — Немис тили. 10.55 — Ўқув кўрсатуви. 11.35 — Табиатшунослик. 11.55 — Илмий-оммабоп фильм. 12.05 — С. Гудзенко поэзияси. 12.40 — «Жменяклар». Бадиий фильм, 1 ва 2-сериялар. 15.30 — Янгиликлар. 15.35 — Қишлоқ янгиликлари. 18.30 — Янгиликлар. 18.45 — Автомобиль спорти. 19.15 — Қурилиш ва архитектура. 19.25 — Жаҳон музика маданияти хазинасидан. 20.15 ВАМ: социал аспектлар. 20.30 — Хайрли тун, кичкинтойлар! 20.45 — Ҳамма учун ва ҳар бир киши учун. 21.30 — Время. 22.05 — «Жменяклар». Бадиий фильм, 2-серия. 23.15 — Янгиликлар.

ЎзТВ-I. 7.05 — Ритмик гимнастика. 7.30 — Салом, кичкинтойлар! 7.40 — Ҳужжатли фильм. 8.00 — Ахборот. 8.20 — Тонгги тароналар. 16.35 — Табиатшунослик. 17.05 — Телефильм. 17.30 — Янгиликлар. 17.40 — Рус тили — армия хизматига чақирилувчиларга. 18.15 — Мультфильм. 18.30 — Ёшлик. 19.00 — Ёзувчи ва замон. 19.30 — Ахборот. 19.45 — Салом, пионерлар! 20.30 — Ахборот. 20.50 — Концерт. 21.30 — Время. 22.05 — Депутат ва ҳаёт. 22.45 — «Қишлоқ романи». Бадиий фильм.

ЎзТВ-II. 19.30 — Пионер телетайпи. 19.40 — Ритмик гимнастика. 20.00 — «Икки ҳисса кўп ёки ҳеч нима». Бадиий фильм, 1-серия. 21.05 — Телефильм. 21.30 — Время.

ФРУНЗЕ. 22.05 — Актуал мавзуларда суҳбат. 23.05 — «Мақсад». Бадиий телефильм. 3-серия.

Радио

БИРИНЧИ ПРОГРАММА. 8.30 — Бизга мактуб йўллабсиз. 9.30 — Мактаб, оила, тарбия. 10.15 — Концерт. 10.40 — Қармоқ. 11.15 — Юность. 12.10 — Узбекистан индустриальний. 13.00 — Чорвадор. 13.30 — Музика, давр ва биз. 14.00 — Қишлоқ хўжалик ходимлари учун эшиттириш. 15.40 — Болалар учун ҳикоялар. 18.15 — Қишлоқ ҳаёти. 18.30 — «Гўзал» ансамбли солистларининг концерти. 19.20 — Аланга. 19.40 — Сиёсий луғат. 20.50 — Улуғ Октябрнинг 70 йиллигига. 21.10 — Қишлоқ оқшомлари. 22.30 — Катталарга болалар ҳақида. 22.45 — Музикали ҳаёт янгиликлари.

СОВЕТ ЎЗБЕКИСТОНИ
(«Советский Узбекистан»)
Орган ЦК Компартии Узбекистана, Верховного Совета и Совета Министров Узбекской ССР
Издается на узбекском языке

Редакция адреси: 700083, ГСП, Тошкент, Ленинград кўчаси, 32.

Хатлар ва оммавий ишлар бўлими телефонлари — 33-21-43, 32-53-16, 32-53-20, 32-53-21, 33-11-49, 32-54-06.